

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 4, Aralık/December 2024, ss. 25-98.
Geliş Tarihi–Received Date: 13.08.2024
Kabul Tarihi–Accepted Date: 07.10.2024
Araştırma Makalesi – Research Article
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14578370>

TOKAT BÖLGESİNDE YAŞAYAN ALEVİLERİN İBADET VE DİNÎ HAYATLARINDA ABDÂL MUSA CEMİ VE KURBANI

(The Worship and Religious Life of the Alevi Living in the Tokat Region: The Abdâl Musa Cem and Sacrifice)

Melike TEPECİKⁱ

Hasan ÇELİKⁱⁱ

ÖZ

Abdâl Musa, Anadolu'daki özellikle Bektaşî gelenek içerisinde örgütlenmeyi geliştiren, kurumsallaştıran, yüzlerce kişiye eğitim verip irşat eden erenlerden biridir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin manevî halifelerindendir. Kendi döneminde ve sonraki dönemlerde Anadolu ve farklı coğrafyalardaki Alevi ve Bektaşîler için bir gönül eri olmuştur. Yaşadığı dönemde Alevilik inancına olan hizmetlerinden dolayı Abdâl Musa'nın bu inancın içerisinde özel bir konuma yerleştirildiğini ifade etmek gerekiyor. Ona nispeten, Bektaşîlikteki on iki posttan on birincisi olan Ayakçı Postunun diğer adı "Abdâl Musa Sultan Postu" olarak zikredilmektedir. Yine, bütün canların katılımıyla tohumlar ekilmeden önce ekinlerin bereketli olması, yıl içerisindeki kaza-belalardan korunulması ve birlik beraberliğin yaygınlaşması için yapılan ve diğer adı da Bereket Cemi olan Abdâl Musa Ceminin onunla aynı adı taşıyor olması bu açıdan önemlidir. Abdâl Musa Cemi ve Kurbanı olarak adlandırılan bu ibadet, Alevi ve Bektaşî toplulukları arasında yaygın olarak yapılmaktadır.

Alevi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Tokat yöresinde inanç sisteminin ve geleneğin günümüze kadar varlığını devam ettirmesinde kuşkusuz Alevi Ocakları büyük roller üstlenmişlerdir. Tokat'taki Alevi Ocaklarının ve talip topluluklarının gerçekleştirdikleri, İkrâr Cemi, Abdâl Musa Cemi, Görgü Cemi, Musâhiplik Cemi, Hızır Cemi, Dardan İndirme Cemi ve Düşkünlükten Kaldırma Cemi arasında önemli bir yere sahip olan "Abdâl Musa Cemi ve Kurbanı" çalışmamızın ana konusudur. 2018 ile 2021 yılları arasında üç farklı ocağın mensubu olduğu topluluklar üzerindeki saha araştırmaları kapsayan bu

ⁱ Alevilik ve Bektaşîlik Araştırmaları Bilim Uzmanı, E-posta: tepecikmelike@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7488-1873>

ⁱⁱ Alevilik ve Bektaşîlik Araştırmaları Bilim Uzmanı, E-posta: hasancelikkafkas@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9467-8960>

çalışma, nitel araştırma tekniğinin katılımcı gözlem yöntemiyle elde edilen verilerin kaynak kişilerle desteklenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu çalışma da Tokat bölgesindeki Alevilerin, “Abdâl Musa Cemi ve Kurbanı” adını verdikleri ibadetlerinde uygulanan edep ve erkânların tespit edilmesi ve kayıt altına alınması amaçlanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Alevilik, Tokat, Keçeci Baba, Hubyâr ve Anşa Bacılılar, Abdâl Musa Cemi

ABSTRACT

Abdâl Musa is one of the saints who developed organization, institutionalized it, and provided education and spiritual guidance to hundreds of people, particularly within the Bektashi tradition in Anatolia. He is a spiritual successor of Hacı Bektaş-ı Velî. During his lifetime and in subsequent periods, he became a devoted figure for Alevi and Bektashi in Anatolia and various other regions. It must be emphasized that due to his contributions to the Alevi belief system during his era, Abdâl Musa was placed in a special position within this tradition. In his name, the eleventh of the twelve seats (posts) in Bektashism is referred to as the “Abdâl Musa Sultan Post,” which is also known as the “Ayakçı Post.” Similarly, it is significant that the ritual named “Abdâl Musa Cem,” also called the Bereket Cem (Fertility Ritual), held to ensure the abundance of crops before seeds are sown, protect against misfortunes throughout the year, and promote unity and togetherness, carries the same name as his. This ritual, referred to as Abdâl Musa Cem and Kurbanı (Sacrifice), is widely practiced among Alevi and Bektashi communities.

The Alevi Ocaks (spiritual lineages) have undoubtedly played major roles in preserving the belief system and traditions to the present day in the Tokat region, where the Alevi population is dense. Among the rituals performed by Alevi Ocaks and their affiliated talip (followers) communities in Tokat, such as the İkrâr Cem, Görgü Cem, Musâhiplik Cem, Hızır Cem, Dardan İndirme Cem, and Düşkünlükten Kaldırma Cem, the “Abdâl Musa Cem and Kurbanı” holds a significant place and is the main subject of this study. Covering field research conducted between 2018 and 2021 with communities belonging to three different ocaks, this study was carried out using qualitative research techniques, specifically the participant observation method, supported by data obtained from resource persons. The aim of this study is to identify and document the manners (edep) and ceremonial practices (erkân) observed during the ritual known as “Abdâl Musa Cem and Kurbanı” performed by Alevi in the Tokat region.

Keywords: Alevism, Tokat, Keçeci Baba, Hubyâr and Anşa Bacılılar, Abdâl Musa Cem

GİRİŞ

Abdâl Musa, Anadolu'daki Alevi örgütlenmesinin mihenk taşı olmuş bir şahsiyet olarak genel anlamda Aleviliğin ve özel anlamda da Bektaşiliğin gelişmesi ve kurumsallaşmasında son derece önemli bir konuma sahiptir. Hacı Bektaş geleneğinin (Bektaşiliğin) dışında kalan Alevi ocakları tarafından da adına cemlerin yapılıyor olması bu önemin vurgulanması açısından bir örnektir. Kurduğu dergâhta, yüzlerce kişiyi eğitmiş ve Alevilik öğretisinin Anadolu'da kök salmasını sağlamıştır. Yaşadığı dönemde ve sonraki dönemlerde Aleviler ve Bektaşiler için bir gönül eri olmuştur. Onun payesi sultanlık, mertebesi Abdâllık'tır. Bektaşilikteki on iki posttan on birincisi olan Ayakçı Postunun diğer adı "Abdâl Musa Sultan Postu"dur. Hayatı, şahsiyeti ve sanatına dair yazılı kaynaklar sınırlı olsa da *Velayetnâme-i Sultan Abdâl Mûsa* adlı eser, onun hayatı ve kişiliği hakkında önemli bilgiler ve ipuçları vermektedir. *Velayetnâme*'ye göre Abdâl Musa, Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş bir ailenin çocuğudur. Soy itibarıyla "Âl-i Abâ"dan geldiği, annesini küçük yaşta kaybettiği, babasının Seyyîd Hasan Gazi, Pir'inin Kara Donlu Hacım Sultan ve Hacı Bektaş Veli olduğu, ayrıca Abdâl Musa'nın Hacı Bektaş Veli'nin amcağlu olduğu da ifade edilmektedir. Büyük babasının İbrahim Sani olduğu da düşünülebilir. Abdâl Musa, Genceli'de dünyaya gelir. Hacı Bektaş Veli, "Ey erenler, Genceli'de ay gibi doğan, adını Abdâl Mûsa çağırta... Beni isteyen orada bulsun" diyerek (Güzel, 1999: 19) Abdâl Musa daha doğmadan onun doğacağını müjdelemiştir.

Bununla birlikte yine *Velayetnâme*'de Abdâl Musa'ya ait bir şiirde; "Biz Horasan mülkündeki boydanız / Neslimiz sorarsan asıl Hoy'danız" denmektedir (Alay, 1999: 267-278). Abdâl Musa Anadolu'da şöhret kazanan menkıbeleri ile Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş devirlerinde Yeniçerilik'in kuruluşuna ait rivayetlerle de karışarak Türk-İslâm ananesinde mühim bir yer edinen Alp-Erenler'dendir. Bursalı Belig'in Bursa fethinden önce Buhara'dan gelen "Kırk Abdâl"dan biri olarak tanıttığı Abdâl Musa, daha XV. asır tarihi kaynaklarından Âşıkpaşazâde'de, Hacı Bektaş Veli mensuplarından olarak gösterilmektedir (Köprülü, 1988: 64). Abdâl Musa'nın Orhan Gazi zamanında Bursa'nın fethinde bulunduğu; Geyikli Baba ile münasebeti olduğu (Uçar, 2010: 75), daha sonraki asırlarda kaleme alınan *Şakâyyık*, *Güldeste*, *Vefâyat*, *Seyahatnâme*, *Tâcû't-Tevarih* gibi eserlerde yer almaktadır (Güzel, 1999: 41). Hacı Bektaş Veli'nin haleflerinden olup onun yolunun takipçiliğini

yapan Abdâl Musa, Türk halk edebiyatının en önemli şairlerinden olan Kaygusuz Abdâl'ın da selefi ve hocasıdır (Alay, 1999: 268). Abdâl Musa'nın; Bursa'nın fethinden sonra Aydın-Denizli-Finike yoluyla Elmalı'nın Tekke köyünde dergâhını kurduğu tahminen 1335-1345 yılları arasında olması düşünülebilir. Buna göre Abdâl Musa'nın çocukluk, gençlik, dervişlik, şeyhlik ve pirlük dönemlerini göz önüne alındığında kesin olmamakla birlikte 90-110 yıl arasında yaşamış olabileceği ve Elmalı'da Tekke köyünde vefat ettiği bu durumda tahminen 1280-1300'lerde doğduğu, 1390-1410'larda vefat ettiği düşünülebilir (Güzel, 1999: 46-48). Abdâl Musa'nın türbesinin bulunduğu Antalya'nın Elmalı ilçesinin Tekke Mahallesi günümüzde de yoğun bir ziyaretçi akınına uğramakta, onun adına yer yıl ve uluslararası nitelikli anma törenleri gerçekleştirilmektedir.ⁱⁱⁱ

Çalışmamız tarihsel süreçte üstlendiği rolle adından söz ettiren Abdâl Musa adına hem Alevi hem de Bektaşî geleneğinin ocakları arasında yaşatılan Abdâl Musa Cemi ve Kurbanını, Tokat merkezli ve taliplerce üç ayrı ocak olarak kabul edilen Keçeci Baba, Hubyâr ve Veli Baba-Anşa Bacılılar üzerinden ele alacak ve değerlendirecektir. Doğaüstü alanın insan davranışlarına etkisini araştıran din sosyolojisi açısından bakıldığında, araştırmamız gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına çalışıldığı (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39) nitel bir alan araştırmasıdır. 2018 ile 2021 yılları arasında üç farklı ocağın mensubu olduğu topluluklar üzerindeki saha araştırmalarını kapsayan bu çalışma, nitel araştırma tekniğinin katılımcı gözlem yöntemiyle elde edilen verilerin kaynak kişilerle desteklenmesiyle ortaya çıkmıştır. İnanç hizmetlerinde aktif olarak yer alan ve cem ibadetlerini yürütmekte olan 4 Dede ile yürütülen bu çalışma da Tokat bölgesindeki Alevilerin, “Abdâl Musa Cemi ve Kurbanı” adını verdikleri ibadetlerinde uygulanan edep ve erkânların tespit edilmesi ve kayıt altına alınması amaçlanmıştır.

ⁱⁱⁱ Kaynak: <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-366101/elmalı-abdal-musa-anma-etkinlikleri.html>. Erişim tarihi: 01.12.2024.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Abdâl Musa (Birlik) Cemi

Birlik Cemi veya diğer adıyla Abdâl Musa Cemi, çocuktan yaşlıya her Alevi ile Bektaşî'nin katılabildiği, Dede'nin güncel meselelere dair konuşmalar da yapabildiği cemlerdir (Erdem Kük, 2023: 99). Alevi ve Bektaşî geleneğe mensup ocaklarda yılda bir kez, yol^{iv} ve erkânın sürdürülmesinde büyük emekleri bulunan Abdâl Musa adına cemler yapılır ve kurbanlar kesilir. Bu cemler, erkânın marifetini ve sırrını taşıyan tüm canlılara açıktır. Çoğunlukla birliktelik ve gençlerin eğitimi amacıyla yapılmasına rağmen ihtiyaca göre görgü işlevi de görebilir. Toplumsal sorunların çözülmesinde Abdâl Musa Ceminin önemli bir misyonu vardır. Toplumu ilgilendiren ortak sorunların bu cemde de dile getirilebilmesi, saha araştırmalarımızda gözlemlediğimiz bir başka ayrıntıdır.

Cem bir olmak, bir araya gelmek ve ibadet için toplanmak anlamındadır. Alevilikte “Hakk-Muhammed-Ali” divânı olarak kabul edilen cem ibadeti Kırklar Meclisi'nden bize kadar gelen ibadetin adıdır (Aydın, 2018, 74). Cem, sözcük olarak toplanma, birlik olma ve bir araya gelme anlamında Arapça kökenli bir sözcüktür (Cebecioğlu, 2014, 96). Cem; tevhit, tövbe/bağışlanma, kurban ve dua gibi ibadet unsurlarının yerine getirildiği bir erkândır. Cemde dinin (İslâmiyet'in) temel kuralları Dört Kapı ve tasavvufi sembollerle ifade edilir. Bu semboller de her kişi değil, dinde derin düşünenlerin ve tefekkür edenlerin anlayacağı bir inanç dokusu mevcuttur. Cem ibadeti Tarikat, Marifet ve Hakikat Kapılarında olanların idrakine ayândır. Bu nedenle Şeriat Kapısından bakanlarca cem ibadetine karşı birçok ön yargı oluşabilmekte ve cemdeki erkânlar şekilsel olarak yorumlanabilmektedir. Cem ibadeti; dünya nimetlerinden soyutlanıp, manevi bir dünyada Yaratan'la bütünleşme yani “vahdet” olma hâlidir (Doğan ve Çelik, 2022: 98). Cem, kelimesi Arapça “cemea” fiilinden türetilmiş topluluk, toplamak, birleşmek, bir araya gelmek, vb. anlamında; âyin ise adet, görenek, kanun, töre, usul, erkân, ibadet tarzı gibi anlamlara gelmektedir. Âyn-ı Cem,

^{iv} Aleviliğin dinî, sosyal ve kültürel yapısı ritüeller üzerine inşa edilmiştir. Bu ritüellerin ise “ocak” adı verilen hiyerarşik bir teşkilatlanma çatısı altında sistemleştirildiği ve organize edildiği görülür. Ocak sistemi ve bu sistem çerçevesinde gerçekleştirilen dinî ritüellerin işleyişini sağlayan kural ve kaidelerin tamamı ise “yol” ya da “erkân” olarak adlandırılır. Aslında yol, Alevi inancı mensuplarının Aleviliğe verdiği addır. Dolayısıyla yol kavramı; ocak sistemi ve ritüeller de dâhil olmak üzere Aleviliğe dair ne varsa tamamını kapsar (Akın, 2020b: 99).

toplantı usulü, toplantı erkânı demektir (Eröz, 1992: 97). Tasavvuf anlamı olarak “yaratılmışları görmeyerek Hakk’ı görmek” ya da kısaca “birlik” anlamlarına gelir (Üçer, 2005: 356).

2000’li yıllardan sonra akademik mecranın en canlı alanı olan Alevilik çalışmaları alanında ürettiği eserleriyle adından söz ettiren araştırmacılardan birisi olan Rıza Yıldırım, kimlik siyasetinin Alevilik çalışmalarının tamamını şöyle veya böyle etkilediğini Batı kaynaklı “devşirme” kavramların ve bunlara dayanan teorik yaklaşımların farklı biçimlerde karşılık bulduğunu dile getirmekte, Alevi toplumuna has kurumlar, inançlar, edep-erkânlar ve gelenekler itibarı ile “Alevi toplumunun tarihsel yapısının ortaya konulamamış olmasını” Alevilik araştırmalarının karşı karşıya kaldığı dar bir boğaz olarak nitelendirmektedir. Üstelik Alevilik araştırmalarının karşı karşıya olduğu dar boğazı aşabilmek için Alevi toplumunun kendi dinî, toplumsal ve kültürel değerlerinden beslenen kavramlarla düşünmesinin geç kalınmış bir mecburiyet olduğunu vurgulamaktadır (Yıldırım, 2020: 11-12).

Bu bağlamda cemler Aleviliğin temel öğretilerinin taliplere aktarıldığı yegâne otantik ortamlardır.^v Alevi inancında “cem”, ibadet için toplanmak demektir (Bakan, 2011: 88). Bilindiği üzere her Alevi köyü bir ocağa bağlı olup (Aksüt, 2012 & Taşgın, 2013) bu ocağın Dede’si de talibi olan bütün köyleri yılda en az bir defa ziyaret etmekte ve topluluğun dinî hizmetlerini “cem” adı verilen ibadetle yerine

^v Alevilik söz konusu olduğunda ritüellerin birer bellek işlevi görerek tarihsel bilgilerin bir sonraki kuşağa aktarımında çok önemli bir rol üstlendiğini ifade eden Rıza Yıldırım, “ritüel bellek” kavramına ilişkin şu değerlendirmelerde bulunur: “Kolektif bellek açıklamaları muhafaza ederken, ritüel uygulamaların bir suretini muhafaza eder. Kolektif belleğin yapı taşları menkıbevi anlatı formlarıdır. Ritüelin yapı taşları ise söz, fiil ve mimiklerin standartlaşmış kombinasyonundan oluşan hâl ve eylem birimleridir. Dolayısıyla ritüele yaşanan hâlin bilgisi saklanır ve ritüel aracılığı ile o bilgi nesilden nesile aktarılır. Bu açıdan bakınca, kolektif bellek ve ritüele geleneksel toplumların temel bilgilerini yükledikleri hafıza sistemleri olarak bakılabilir. Birisi mitleri, diğeri ritleri saklamaktadır” (2018: 260). Ritüel belleğin işletilmesinde vazgeçilmez olan unsur hiç şüphesiz ki Dedelik Kurumu ve Dede’lerdir. Dedelik Kurumu’nun geleneksel yapısından uzaklaşmaya başlamasıyla birlikte Aleviliğin kolektif hafızasının aktarımında da farklı sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Konuya ilişkin Rıza Yıldırım’ın şu tespitleri de dikkat çekicidir: “Alevilikte geleneksel bilginin ana taşıyıcısı Dede’lerdir ve Dede’ler de bu bilgiyi esas olarak cem ritüeli içine yaptıkları didaktik sohbetlerde toplumla paylaşmaktadırlar. Şehirleşmeyle birlikte cemlerin terk edilmesiyle beraber bu anlatım ve paylaşım ortamı ve pratiği de ortadan kalkmış, geleneksel bilgi dedelerin bireysel hafızasına hapsolmüştür. Böylece bilgi yavaş yavaş kolektif niteliğini yitirmiş, dolayısıyla hayatla temasını kaybederek, yaşayan ve toplumu yöneten bir bilgi olmaktan çıkmıştır” (2018: 310).

getirmeye çalışmaktadır (Dedekargınoğlu, 2012). Bilinmelidir ki soyu On İki İmamlar kanalıyla Ehl-i Beyt'e dayandığına inanılan bir karizmatik inanç önderi adına kurulan kendisine bağlı bir talip veya hiyerarşiye göre ocak topluluğu olan, silsile olarak karizmatik inanç önderinin soyundan geldiğine inanılan temsilcilerine Pir, Mürşid, Dede adı verilen, kendi içinde ve diğer ocaklarla bir hiyerarşisi olan, bazı yörelerde Rehber, Pir ve Mürşid adları ile tanımlanan takip ettiği bir süreklilik ya da erkân sistemi olan inanç sistemi yapılanmasına “ocak” denilir (Ersal, 2016: 41). Ocak sistemi ve ocağa bağlı Dedelerin olmadığı bir sistemde cem ibadetinden bahsetmek mümkün değildir.

İşlevsel açıdan ise cem erkânı, toplumdaki bazı problemlerin halledilebileceği birer halk mahkemesi imkânı ve ortamı da sunmuştur. Cemler, küskünlerin barışması, alacak-verecek gibi dünyevî alışveriş mesellerinden doğan anlaşmazlıkların, hırsızlık, kul hakkı yeme, iftira atma ve yüz kızartıcı suçlar gibi toplumsal hayatta meydana gelecek her tür sosyal problemin halledildiği arınma merkezleri ve manevi mahkemeler olarak da görev yapmışlardır (Yaman, 2013; Akın, 2020a). Günümüzde cemler salt ibadet yeri, âyin ve zikirlerin yapıldığı ortamlar gibi görülmektedir. Cemevleri ise camiye alternatif bir ibadet mekânı ve cem de namaza alternatif ibadet şekli olarak algılanmaktadır. Bu algılama yanlıştır: Cemlerde kulun kuldân razı olması yani rızalık esastır. Görgü-sorgu anlayışı vardır. Hakk-Muhammed-Ali Divânı olarak kabul edilen cem ibadeti kaynağını Kırklar Meclisi'nden alır (Dedekargınoğlu, 2012: 118-119). Aleviliğin Anadolu'daki yapılanmasında birbirinden farklı pek çok ocağın bulunması inanç ve pratiklerin sözlü yollarla Dede'ler tarafından taliplere aktarılmasından dolayı cemlerin birbirine tıpatıp benzer şekilde sürdürüldüğünü söylemek mümkün değildir (Çıplak Coşkun, 2014: 9-28 & Taşğın, 2013: 18). Alevi Ocakları inançsal anlamda aynı inanç sisteminin halkası olmalarına rağmen gerçekleştirilen edep-erkânlar ve inanç pratikleri ocaktan ocağa farklılıklar göstermektedir. “*Yol bir süreklilik bin bir*” tabiri de bu durumu ifade etmektedir (Ersal, 2016: 199). Cemler, dinî boyutunun yanı sıra sosyal içeriğe de sahiptir. Alevi ve Bektaşî toplulukları cemaat yapılanması bakımından “dergâhlar” ve “ocaklara” bağlıdırlar (Kırteke ve Çelik, 2017: 115). Toplumsal planda dergâh ve ocak disiplini esastır. Bu organizasyon kutsal temellere dayanmaktadır; çünkü bu ocakları oluşturmuş aileler keramet sahibi ululardan gelmektedir. Bu ulu kişiler aynı zamanda İslâm Peygamberinin ve

Ehl-i Beyt'inin soyuna dayanmaktadır (Çelik, 2019: 61). Keçeci Baba Ocağı Dedelerinden S**** A**** cem ibadetini tanımlarken:

Cem: “Günahların yanı sıra hata ve suçların yargılandığı, yargılananlara adalet ve hâk ile muamele edilen toplumsal kararların alındığı yerdir. Birliğin ve dirliğin olduğu yerdir. Cem insana ve insanlığa hizmettir. Cem; çokluk olmak çokluğun içinde yalnız bir vücut olup vâhdet âlemine yani yokluk âlemine girmektir. Ölmeden evvel ölmektir. Cem, sevginin, hoşgörünün, muhabbetin, barışın, özgürlüğün, şefkatin paylaşmanın yeridir. Helal kazancın bölüşüldüğü yerdir. Canların Cânan’a yol aldığı yerdir. Kadın erkek ayırmadan bacı ve kardeş olarak cemâl cemâle ibadettir. Cem: hamıların has olduğu, eğrilerin doğruyu bulduğu, çiğlerin piştiği ilim ve irfan mektebidir.”

ifadelerini kullanmıştır.

Aleviliğin geleneksel dokusunda Dede'lerin en önemli işlevlerinden biri cem törenlerinin yönetilmesi esnasında ortaya çıkar. Ocakzâde Dede'ler, her yıl düzenli bir şekilde kendilerine bağlı köylerdeki taliplerini ziyaret ederler (Yaman, 2004). Dede'lerin bu ziyaretleri, hasat zamanı geçtikten sonra yapılır. Dede bir yere geldiğinde Peyik (davetçi) adı verilen bir kişi ev ev dolaşarak Dede'nin geldiğini ve cem töreni yapılacağını canlara haber verir. Köydeki evlerden biri cem töreni için hazırlanır. Bunun için cemaatin sığabileceği büyük bir salon (meydan) seçilir. Bazı köylerde cemler için ayrılan belli ev ya da mekânlar (meydanlar) vardır. Eğer Görgü Cemi olacaksa tarik ve kurban hizmeti de mutlaka yapılır. Bazı ocaklarda ise tarik yerine pençe ile cem görülür. Bunlar daha çok Çelebiler'e bağlı Dede, Baba veya vekillerdir (Bakan, 2011: 53). Cemler, on iki hizmet üzerinden yürütülür. Geçmişte tekke, zaviye, dergâh, meydan odası vb. mekânlarda; günümüzde ise cemevlerinde bir araya gelen Alevi ve Bektaşî talipler, Peyik'çinin önceden haber vermesiyle birlikte cem erkânı yapılacak yerde kadınlı-erkekli cemâl cemâle bakacak şekilde toplanırlar. Cemlerde önemli bazı edep-erkânlar on iki hizmet olarak semboller üzerinden canlandırıp icra edilir. Cem ibadeti, On İki İmam'ı sembolize ettiğine inanılan On İki Erkân/Hizmetin yerine getirilmesiyle gerçekleşir (Rençber, 2012: 73-86).

Cemde On İki Hizmetin sahipleri şunlardır:

1. Dede (Mürşit, Pir)

2. Rehber
3. Gözcü
4. Çerağcı (Delilci)
5. Zâkir (Âşık)
6. Farrâş (Süpürgeci)
7. Sakka (İbriktar)
8. Kurbancı (Sofracı)^{vi}
9. Pervâne (Semâhçı)
10. Davetçi-Haberci (Peyik)
11. İznikçi (Meydancı)
12. Kapıcı (Bekçi)

On İki Hizmet, bir bütün hâlinde cem ibadetini meydana getirdiğinden her biri kutsal olarak kabul edilir ve bu hizmetlerin yerine getirilmesi zorunludur (Özdemir, 2018: 41-42).

1.1. Keçeci Baba Ocağında Abdâl Musa Cemi

Ocaklar etrafında inanç önderleri olan Dede'ler aracılığıyla birbirine kenetlenen Aleviler, yüz yıllar boyunca tüm zorluklara karşın kimliklerini muhafaza etmişlerdir. Bu inanç önderlerinden biri olan Keçeci Baba'nın Horasan Erenlerinden olduğu anlatılmaktadır. XIII. yüzyılda Anadolu'ya gelmiş, Tokat-Erbaa'ya bağlı ve kendi adıyla anılan köyde ocak kurmuştur. Türbesi ve Ocağın merkezi Tokat'ın Erbaa ilçesine bağlı Keçeci köyündedir (Bayram, 1987: 34-37;

^{vi} Kurbancı: Aleviliğin temel ibadeti olan cemlerde On İki Hizmet sahibinden biridir. Görevi; kurbanı tıglamak, meydana getirilen kurbanı eşlik etmek ve kurban dualandıktan sonra tekbirlerle onu kesip pişirmektir. Cemde kesilen her kurbanın özel bir yeri vardır. Onun yenmeyen bölümlerinin gelişigüzel dışarıya atık veya çöp olarak atılması yasaktır. Kurbanın barsak, kemik, kan ve kimi yerlerindeki deri parçalarının gömülmesi gerekir. Kurbanın sırlanmasını kurbancı yapar ve ayakaltı olmayacak bir yere uygun bir çukur kazılarak, kurbanın söz konusu uzuvları burada sırlanır. Çukurun yaban hayvanlarının ulaşamayacağı derinlikte olmasına da özen gösterilir. Çünkü kurban "lokmadır", asla "leş" olarak görülmez. Alevilikte, dedenin dua verdiği her yiyecek "lokma" olarak kabul edilir ve manevi değeri vardır. Zıyan edilemez ve rastgele çöpe de atılamaz (Doğan ve Çelik, 2022: 103).

Tokat İl Yıllığı, 1967-1968: 157; Tokat İl Yıllığı, 1973: 119; Açıklık, 2014: 126-127; Ulu, 2004: 149-152; Timur, 2010: 32). Asıl adı Ahi Mahmud Veli olan Keçeci Baba, aynı zamanda bir Âhi Piridir. Keçecilik mesleğinin önde gelen ustalarından biri olduğu kabul edilmektedir (Yücel, 2003:15). Keçeci Baba, Gül Âhi Baba, Şâh Mahmud Veli gibi isimlerle anılmaktadır. Ayrıca aç doyuran anlamında Ergani Mahmud şeklinde ananlar da bulunmaktadır. Ruh sağlığı, veterinerlik, sanat ve eğitimle ilgili işlerle de meşgul olmuştur. Yazılı olmayan kaynaklara göre Horasan Bölgesinde Nişabur'da dünyaya gelmiştir (Pehlivan, 2001: 733). Onun kurduğu Keçeci Baba Ocağı günümüze kadar türbe mahalli ve vakıfla varlığını devam ettirmiştir. Keçeci Baba Ocağı bölgede itibar edilen canlı bir inanç merkezidir. Buraya bağlı başka ocaklar bulunduğu gibi Tokat, Amasya, Sivas, Çorum, Samsun ve Ordu bölgesindeki pek çok köy Keçeci Baba Ocağının talip köyleri arasındadır (Maden, 2014:147).

Abdâl Musa Cemi perşembeyi cumaya bağlayan akşam^{vii} daha çok kış aylarında Keçeci Baba Ocağında on iki hizmet esasına göre yapılmaktadır. Abdâl Musa Cemi, belirlenmiş bir tarih olmaksızın, taliplerden gelen kurban isteğini yerine getirmek, Dede ya da başka bir konuk geldiğinde köy halkını bir araya toplamak, dargınlıkları ortadan kaldırmak, sorunları çözmek gibi amaçlarla yapılmaktadır. Bu cemde kurban ve diğer masrafları ceme katılanların tamamı karşılamaktadır (Yaman, 1994: 217-218). Abdâl Musa Ceminde okunan dua/gülbak, deyiş ve nefeslerde Abdâl Musa mahlasının geçmesine önem verilmektedir. Keçeci Baba Ocağında yapılacak olan Abdâl Musa Cemi için gün belirlendikten sonra Peyikçi (haberci) tarafından evler dolaşarak köy halkına haber verilir.

Alevi inancına göre Abdâl Musa Ceminin düzenlendiği ve kurbanının kesildiği yıl köyde elem, keder, hastalık olmayacağına ve mahsulün bereketleneceğine inanılır. Doğan çocukların anne-babasına ve büyüklerine karşı saygılı olacağına inanılması da bir başka inanıştır. Bu cemde de diğer cemlerde olduğu gibi dargınlar barıştırılır ve sorunlar çözüme kavuşturulur. Bu cemin bir başka özelliği musâhibi olsun veya olmasın tüm taliplere açık olmasıdır (Çıplak Çoşkun, 2014: 19). Keçeci

^{vii} Köy yaşamındaki inanç geleneklerinde, Hicrî takvimde gün, bir gün önceki günün akşam namazıyla başlatılırdı. Dolayısıyla akşam başlatılan cemler de perşembeye değil cuma gününe dâhil ediliirdi ve geleneksel dilde de “cumalık” olarak adlandırılırlardı (Doğan ve Çelik, 2022: 102).

Baba Ocağında yapılan Abdâl Musa Ceminin erkânı Kırklar Cemi ile aynıdır. Abdâl Musa Cemi, Birlik Ceminden sonra yapılır. Birlik Ceminde rızalıklar alınır, rızalığı alınamayanlar varsa bunlar Abdâl Musa Ceminde tamamlanır. Rızalık olmadan lokmalar yenilemez (KK-1).

Cemlerde yerine getirilen hizmetler, Dede'nin verdiği dua ve nasihatler, niyâzlar, saz eşliğinde okunan Düvâz-ı İmamlar, dönülen semâhlar, söylenen tevhitler, yapılan münacatlar ve bir arada yenilen lokmalar Alevi inancının bir gereği olup, tüm bu eylemler ibadet olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla ceme katılan her talip üzerine düşen sorumluluğu cemevi içerisinde de yerine getirmekte ve burada öğrendiklerini de yaşamında uygulamaya özen göstermektedir. Bu durum cemlerin eğitici/arıtıcı işlevlerinin de olduğunu ortaya koymaktadır. Cem ibadeti, Aleviliğin yol ve erkânlarının, öğretilerinin ve inanışlarının tüm canlılığıyla taliplere aktarıldığı ve bu mecliste öğretilen kurallara taliplerce uyulup uyulmadığının yine talipten sorumlu (ocak) Dedeler'inin manevi nazarıyla bakıldığı bir inanç sistemini ifade eder. Bu açıdan cemler, toplum içinde bir yönüyle okul niteliği ve özelliği taşımaktadır yani topluluğa özgü örf ve âdetler, dinî inanışlar, Dede/Baba vb. dinî liderlerle sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarıldığı gibi, cemler aracılığıyla bunların uygulaması yapılarak yaşatılması da sağlanmaktadır. Cemler, sadece dinî nitelikli törenler değildir, aynı zamanda bireylerin ruhen yenilediği ve kendilerini temizledikleri, toplum huzurunda sorgulanarak hesap verdikleri, birbirlerinden razılık alındığı hakikat meclisleri olarak da kabul edilirler. Bu da günlük yaşamdaki sorunların çözümünde ve dolayısıyla birlik ve beraberliğin kuvvetlendirilerek toplum uyumunun yakalanmasında oldukça etkilidir (Çıplak Coşkun, 2014: 24-25). Bu uyum ve ibadet biçiminin doğru okunması Türk toplumunun sosyal bütünleşmesi açısından da önem arz etmektedir.

1.1.1. Cem'in Birinci Faslı

Gündüzden cemevi hazırlanır. Cem başlarken post getirilir ve posta secde edilir. Aslında tüm secdeler Allah'adır ve meydandaki post Allah'a teslim olmanın sembolüdür. O post yol kurulduktan sonra, Hz. Ali'den oğlu Hz. Hüseyin'e emanet edilmiştir. Postun sahibi Hz. Hüseyin'dir. Dede posta vekâleten oturur ve niyaz eder. Dede; besmele çeker ve şöyle dua eder. "*Lâ feta illa Ali la seyfe illa*

Zülfikar. İlahi Yarabbi, sana hamd-ü senâlar olsun ki ben günahkâr kulunu ceddîm İmam Hüseyin'in oturduğu yere layık gördün." (KK-4).

Cemevinin kapısına gelen canlar ayakkabılarını çıkarırlar. Cemevinin kapısının sağ tarafını Hz. Hüseyin'e, sol tarafını Hz. Hasan'a eşigini de Hz. Fatıma'ya hürmeten öpülür. Kapıdan içeri giren ve meydana gelen canlar sağ ayağın başparmağını sol ayağın başparmağının üzerinde getirerek, sağ el kalp üzerinde sol el yana salık ve baş öne eğik bir biçimde lokmaları ile birlikte dururlar. Buna hâle "dâr'a" durmak denir.

Dârda bekleyen canlara Dede şu gülbankı okumaya başlar:

"Allah Allah, durduğunuz Mansur Dârı, yürüdüğünüz Muhammed-Ali yolu, dârınızı Muhammed-Ali kendi divânına kabul ede, dileğinizi muradınızı Hakk vere, durduğunuz dârdan şefaât bulasınız, Hazret-i Hakk şefaâtinden ayırmaya, Gerçeğe Hü!"

Canlar eğilir iki diz üzeri yere secde ederler. Dede: "*Secde Allah'adır*" der. Canlar tekrar ayağa kalkar ve dâra dururlar. Dede:

"Allah Allah, naz-ı niyâzınız, tecellânız ve temennânız^{viii} kabul ola, Allah-Muhammed-Ali dildeki dileklerinizi ve gönlünüzdeki muradları vere. Tecellaya inen başınız ağrı ve acı görmeye. Gerçeğe Hü!"

Canların tamamı toplanınca hizmete başlanır. Evvela Gözcü asası ile dâra durur ve şu gülbengi^{ix} okur:

^{viii} Tecellâ: Sözlük anlamı olarak: 1- İlâhi kudretin meydana çıkması, görünmesi, 2- Hakk nûrunun etkisiyle kulun kalbinde hakikatin bilinmesi. 3- Allah'ın lütfuna erme, 4- Kader, kismet anlamlarına gelmektedir. Temennâ: Saygı ile eğilmek anlamındadır. Öne doğru eğildikten sonra doğrulurken sağ el önce göğse, sonra dudaklara ve alına götürülür. Bu ifadeler, "*Kalbimde yeriniz var, isminiz ağzımda (sizi hep anarım), hep aklımdasınız*" anlamındadır. Tecellâ ve temennâ teriminin Alevilik'teki ifadesi şudur: Dedenin huzurunda dâra duran bir talip dededen dâr duasını alır, niyâzını yapar. Daha sonra dede dârdaki talibe veya taliplere "*Tecellâ, temennâ Hakk'a yazıla, tecellânız temiz, yüzünüz ak ola. Tecellâ gören cehennem ateşi/nârı görmeye*" şeklinde dua eder.

^{ix} Farsça'dan dilimize geçmiştir. "Gül" ve "Benk" sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Gül gibi sözler dizisi anlamındadır. Alevi ve Bektaşî yolunda yemeklerden önce, sonra, yatmadan önce, sabah kalktıktan sonra, perşembe akşamları yapılan sohbet toplantılarında ve genelde cem ibadetlerinin açılışı, kapanışı ve yürütülmesi sırasında Dede'nin ya da Dedebaba'nın yaptığı dualara gülbenk denir. Gülbenk'in dili Türkçedir. Gülbenk de cümleler kısa ve birbiri ile uyumludur.

“Gökten rahmet yerden bereket, bize şefa'at ede güzel Muhammed, Kırklar Ceminde üstadımız, Gözcü Karaca Ahmet. Er cemâli Muhammed pirlerin kemâli olarak (Hz.) Ali'yi, (Hz.) Hasan'ı ve (Hz.) Hüseyin'i bilenlerin dârına verelim salâvat, Gerçeğe Hü pirim!”

Dede şöyle dua eder:

“Allah Allah, hizmetin kabul, muradın hâsıl ola, Gözcü Karaca Ahmet pirim, şefa'atçın ve yardımcın ola, hizmetinle Hakk'a yetesin, Gerçeğe Hü!”

Sırayla Bekçi(ler) gelir. Cemevinin Gözcü'sü duaya durarak şu gülbengi okur:

“Destur pirim! Er cemâli Muhammed, pirlerin kemâli olarak (Hz.) Ali'yi, (Hz.) Hasan'ı ve (Hz.) Hüseyin'i bilenlerin dârına verelim salâvat!”

Dede de buna karşılık şöyle dua eder.

“Allah Allah, hizmetiniz kabul ola, muradınız hâsıl ola, siz cemi beklerseniz Hakk Teâlâ'da sizi bekleye. Allah emeğinizi zayi etmeye, piriniz İmam Hasan ve İmam Hüseyin şefa'atçiniz ola. Gerçeğe Hü!”

Duadan sonra İbriktar elinde havlu olan bir bacı hizmetçi (Gözcü veya Meydancı) ile birlikte meydana çıkar. Canların eline sıra ile “Ya Allah”, “Ya Muhammed”, “Ya Ali” diyerek üçer damla su döker. Bu işlem temsili olup bir abdest değildir. Ceme gelen canlar evlerinden abdestli gelirler.

Dede şu açıklamayı yapar:

“Canlar bu bir temsili abdesttir. Anlamı temizlenmektir. Dışımız temizlensin halk için, içimiz temizlensin Hakk için.”

İbriktar ve bacı ellerindeki ibrik ve havlu ile dâra durur ve şu gülbengi okur:

“Destur pirim! Er cemâli Muhammed, pir kemali Hüseyin! Ben Gulam-ı Haydari'yem, adûdan etmem havf-u bâk! Kırklar Meydanı'nda pirimiz üstadımız Selman-ı Pak. Ehl-i Beyt'in gül cemâline verelim salâvat. Allah Eyvallah, nefes Pirdendir!”

Dede şöyle dua eder:

Toplumsal ve kişisel yaşamın her alanında gülbenkler vardır. Gülbenkler yöreye ve gülbenk veren Dede'ye ya da Dedebaba'ya göre değişiklik gösterebilir.

“Allah Allah, hizmetiniz kabul, muradınız hâsıl ola, hizmetiniz Hakk, yüzünüz ak, yunağınız pâk ola. Siz bizleri pâk eylediniz, Hakk’da sizi pâk eyleye, emeğinizi zayi vermeye. Gerçeğe Hü!”

Duadan sonra Farâşçı süpürgesini alır meydana gelir. Anadolu’nun birçok bölgesinde Farâşçı’ya Car’cı ve yaptığı hizmete de Car hizmeti denilir. Farâşçı meydanın tamamını süpürür. Sonra *“Ya Allah”, “Ya Muhammed”, “Ya Ali”* diyerek üç defa süpürgeyi meydana çalar ve Dede’nin huzurunda dâra durur. Dede: *“Allah Allah, Allah bir Muhammed Ali, car-ı Selman, mülk-ü Süleyman, kör ola Yezîd-i Mervan! Şâh gele, Mehdi çıka, Gerçeğe Hü!”* diyerek Car’cıyı dualar. Ardından Car’cı şu gülbengi okur:

“Destur pirim! Gürub-u Nâci’yim, Kırklar Meydanında süpürgeciyim Pir divânında durucuyum, Hüseyin-i Kербela için gözlerim kan ile yaştır, Lanet olası Yezîd’in bağı kara taştır, Erenler meydanında Aliyyel Murtaza baştır, Pirimiz Kırklar içinde Seyyid-i Farrâş’tır. Allah, eyvallah... Nefes pirdedir!”

Bu gülbenge karşılık Dede de şöyle dua eder:

“Allah Allah, meydanınız pâk, özünüz gönlünüz Hakk ola, Piriniz Seyyid-i Farrâş’ın himmeti ve yardımı sizlerle ola, hizmetiniz ile Hakk’a ulaşasınız, Gerçeğe Hü!”

Dede canlara şu açıklamalarda bulunarak devam eder: *“Canlar burada Farrâş’ın meydanı süpürmesi temsili olarak içimizdeki kini kibiri ve her türlü nefret duygunu atmak manasını taşır. Şeriatın abdesti su ile tarikatın abdesti kul hakkı yememekle alınır. Su, bedeni ahlâk ise ruhu temizler. Devlet malını çığneyen ve kul hakkı yiyen dilediği kadar su ile yıkansın onun abdesti şeriatla kalır, tarikatta itibarı olmaz. Gönlünde kin ve kibir taşıyana da su tesir etmez. Bilesiniz ki arınmadan da arıtıcıya varılmaz.”* (KK-1 & KK-4).

Bu açıklamadan sonra Meydancı, meydana gelerek seccadeyi iki eli üzerinde ve göğsü hizasında olacak şekilde dâra durarak şu gülbengi okur:

“Destur Ya Pir, Bism-i Şâh Allah Allah, Ya Cebail, Ya Mikail, Ya İsrâfîl, Kırklar içinde üstadım Hazret-i Pir, Er cemâli Muhammed, pirlerin kemâli olarak (Hx.) Ali’ye, (Hx.) Hasan’a ve (Hx.) Hüseyin’e verelim salâvat, Gerçeğe Hü!”

Dede canlara meydandaki seccadenin anlamını açıklayarak devam eder:

“Hız Âdem Aleyhisselâm’a Taç, Asa, Yüzük (peygamberlik yüzüğü) ve seccade verilmiştir. Asa Hız Musa’ya kadar gelmiş, Musa’dan sonra sır olmuştur. Taç, yüzük ve seccade ise bizim peygamberimiz Hız Muhammed Mustafa’ya ulaşmıştır. Peygamberlik yüzüğü Resulullah’da son buldu. Hatem peygamber yüzüğü böylece sır oldu. Taç, hırka, seccade Hız Ali Veliyullah’da kaldı. Bu emanetler Hız Ali’nin soyundan Hoca Ahmet Yesevi’ye kadar ulaştı. Hoca Ahmet Yesevi bu emanetleri talebelerinden Hacı Bektaş-ı Veli’ye verdi. İşte bu seccade o seccadeyi temsil etmektedir.” şeklinde konuştuktan sonra dua faslına geçer.

Dede şöyle dua eder:

“Allah Allah, Muhammed Mustafa, Şâh-ı Merdan Ali’yül Murtaza, İmam Hasan-ı hulki rıza, Şâh Hüseyin deşti Kербela ibadetimizi kabul kula, seccadeyi seçen eden başlara ağır, acı, elem, keder gelmeye, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli cümlemize hayır himmetler ede, hizmetiniz kabul, muradınız da yerini bula, Gerçeğe Hü!”

Bu arada Farrâş meydana süpürge çalarken Gözcü’de “canlar marifete” diyerek meydana seslenir ve meydandaki canlarda iki diz üzerinde dârda otururlar. Bu oturuş چراغ uyarma hizmeti bitinceye kadar bozulmaz. Seccade meydana serilir ve ibadet başlar. Önce canlardan razılık alınır. Kûskün varsa barıştırılır. Sonrasında Gözcü “Gerçeğe Hü!” diyerek nizamı sağlar ve ortam sessizleşir. Böylece Dede ibadete başlar.

Dede şöyle dua eder:

Bismillahirrahmanirrahim!

Lâ feta illa Ali la seyye illa Zülfikar. Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali senden medet! Ya Rabbim, Yüce Allah’ım kulların sana emanet. Ya Pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Ya cedim Seyyid Mahmud Veli sizden ola dua ve himmet.

Bismillahirrahmanirrahim!

İlahi Ya Rabbî! Bizim elimizle, belimizle, dilimizle gözümüz ve kulağımız ve cümle azamımızla bilerek bilmeyerek işlemiş olduğumuz cümle kibir ve küfre tövbe

ettik, pişman olduk. Tövbe ey Ya Rabbi! Estağfurullah, Estağfurullah, el-Azim, el- Kerîm.

Bismillahirrahmanirrahim

Nâdi Aliyyen mazharal acâib, Taciduhû avnen leke fi'n-nevâib. Lâ ilâhe illallah. Lî ilallâhi hâcetî ve aleyhi mu'avvel'î, kullemâ emartehu ve rameytu mungazî. Fî zillillâhi ve yuzlillillâhu lî. Ed'uke kulle hemmin ve ğammin seyencelî. Bi azamtike yâ Allah. Bi nubuvvetike ya Muhammed. Bi vilâyetike yâ aliyyu yâ aliyyu yâ aliyy. Edriknî, bi haggi lutfikel hafîyy. Allahu ekberu ene min ferri a'dâike berî. Allâhu samedî, min indeke mededî ve aleyke mu'temedî. Bi haggi iyyâke na'budu ve iyyâke nesta'in. Ya ebel ğaysi eğisni. Ya ebel haseneyni edrikni. Yâ hucetellahi edrikni. Ya veliyyallahî edrikni. Bi haggi lutfikel hafîyy. Ya ğahharu tegahharte bilğahr, vel ğahru fi ğahri ğahrik. Ya ğahharu ya ğahiral aduvv. Ya veliyyel vâli. Ya mazharal acâib. Ya Murtaza Ali. Rameyte men beĝa aleyye bi sehmillahi ve seyfillahil ğatil. Ufevviẓu emri ilallah. Innellahî basirun bil ibad ve ilahukum ilahun vahid. La ilahî illa huver rahmanur rahim. Edrikni ya ğiyasel mustaĝisin. Ya delilel mutehayyirin. Ya emânel haifin. Ya mu'inel mutevekkilîn. Ya rahimel mesakin. Ya ilahel âlemin, bi rahmetike ve sallallahu ala seydidina Muhammedin ve alihi ecmain. Vel hamdu lillahi rabbil âlemin. Lâ feta illa Ali la seyfe illa Zülfikar. Vaktin hürmetine ve Hakk'ın öz birliğine hep birlikte diyelim Allah Allah.

“Nâd-1 Ali”^x duası olarak adlandırılan bu duadan sonra dede Dûvâz-1 İmam okur:

^x “Nade Ali” şeklinde de anılan dua Nâd-1 Ali duası, “Ali’ye seslenme”, “Ali’yi yardıma çağırma” anlamına gelir. Uhud Savaşında düşmanlar tarafından çevrelendiği esnada Cebrail tarafından Hz. Muhammed’e öğretildiği, bu sayede Hz. Muhammed’in Hz. Ali’yi yardıma çağırdığına inanılır. Bu duayı duyan Hz. Ali, “buyurun” anlamında “Lebleyk” diye cevap vermiş, Uhud Savaşı bu sayede kazanılmıştır (Erdem Kük, 2023: 115-116). Türkçesi: Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Çağır Ali’yi; (zira o) olağanüstü işlerin mazharıdır. Çağır ki zorluklar anında onu kendine bir yardımcı bulasın. Benim Allah’tan bir dileğim (hacetim) var ve O’na dayandım. Seni çağırıyorum ey Ali! Bütün hüznlerim ve kederlerim yok olsun diye. Ey Allah’ım! Senin azametini; Ey Muhammed! Senin nübüvvetini ve ey Ali! Ey Ali! Ey Ali! Senin velâyetini hürmetine! Bana yardım et, gizli lütfunun hakkı için! Allah (her yüce vasıftan) daha büyüktür. Ben düşmanlarımdan uzağım. Allah’a güveniyor, ondan yardım diliyorum. “Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.” cümlesinin hakkı için. Ey yardımın babası, bana yardım et! Ey Hasan ile Hüseyin’in babası, bana yardım et! Ey Allah’ın

*Medet Mürvet şu âlemi var eden,
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim,
İns'ü cin'ü melekleri yaradan,
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim.*

*Muhammet Mustafa şefaati kani,
Şâh'ım Ali evliyalar sultanı,
Cennet seyyidesi Fâtıma Ana,
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim.*

*Şâh Hasan ve Hüseyin canların canı,
İmam Zeynel gönüllerin sultanı,
Bakır'ın Cafer'in yürür erkânı,
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim.*

*Musay-ı Kâzım Şâh'ı Horasan Rıza,
Kıyamet gününde fectirme ceza,
Taki ile Naki el aman sizce,
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim.*

kılıcı, bana yardım et! Gizli lütfunun hakkı için, ey alt edici, sen alt edici yanınla alt ettin ve alt edicilik de senin alt ediciliğinin alt ediciliğindendir. Ey alt edici, ey düşmanları alt eden ve ey sevenlere sevgili olan! Ey olağanüstü işlerin mazharı! Ey Murtaza Ali! Bana karşı saldırıya geçen azgınlara karşı Allah'ın okunu attın ve Allah'ın öldürücü kılıcı ile onları helak ettin! (O halde) işlerimi Allah'a havale ediyorum. Hiç kuşkusuz Allah, kullarını gözetendir ve ilahınız da tek ilahıdır. Ondan başka ilah yoktur; bağışlayan-esirgeyendir. Yetiş bana ey medet umanların mededi, ey şaşkınlara kılavuzu, ey korkanların güvencesi, ey kendisine tevekkül edenlerin yardımcısı, ey miskinlerin acıyanı ve ey âlemlerin ilahı (olan Allah'ım)! Rahmetin hürmetine (sesimi duy)! Allah, efendimiz olan Muhammed'e ve onun Ehl-i Beyt'inin tamamına salât göndersin. Tüm övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır.

*Hasan'ül Askeri dertler dermanı,
Belli yakın kıyametin zamanı,
Seversen Mehdi'yi Sahib-i Zamanı,
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim.*

*Yetiş Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali,
Pirim Hünkâr Hacı Bektaşî Veli,
Çok günahkâr derviş Çilekeş Salih
Mürüvvete geldik günahımızı bağışla bizim.^{xi}*

Dede Düvâz-ı İmam'ın akabinde durmadan devam eder:

*“Lâ feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikar. Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali,
Ya Hünkar'ı evliya, ceddîm Seyyid Şah Mahmud Veli hürmetine, ilahî
Yarabbi ismi ile zîker olan On İki İmamlar'ın, On Dört Masum-u Pâkların,
Kırkklar'ın, erenlerin, evliyanın yüzü suyu hürmetine sen gelmiş, gelecek
görünür, görünmez kazalardan belalardan afatından ve tufandan koru, bizi af
eyle, şerleri def eyle, el-aman mürvet Ey Yüce Allah'ım. Vaktimizin niyetine,
imanımızın ve ikrarımızın varlığına, gönüllerimizin birliğine, On İki İmam
Efendilerimizin kuvvetine özümüzün birliği ile diyelim, Allah, Allah!”*

*“Allah, Allah cemimiz cem ola. Allah-Muhammed-Ali dildeki dileğimizi ve
gönüllerdeki muradımızı vere! Allah vakitlerimiz hayr ola, şerler def ola,
müminler şad, münkirler mat ola. Allah cümlemizi görünür görünmez
kazalardan ve belalardan saklaya. Dertlerimize deva, hastalarımıza şifa ihsan
ede. Şeytanın ve düşman şerrinden, saklaya ve bekle! Rabbim, nefsimizin
zulmüne uğratmaya, devletimizi ve milletimizi zevale uğratmaya.
Dirliğimizi-birliğimizi daim eyle! Cumhuriyet'imizi zevale uğratmaya.
Rabbim; bizleri On İki İmam'ın yolundan, katar-ı didarından ayırmaya!
Nûr-u Nebî, Kerem-i Ali, pirimiz-üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli,*

^{xi} Kaynak Kişi: Keçeci Baba Ocağı dedelerinden S**** A**** Dede (KK-4).

*ceddimiz Keçeci Baba'nın himmetini ve dahi kerametini bizlere nasip eyleye.
Gerçeğe Hü!*

Bu dua bittikten sonra cem ibadeti birleşmiş olur. Artık cemin başlangıç kısmı tamamlanmıştır. Canlı kurban (hayvan) meydana getirilir. Dede, Abdâl Musa aşkına görünür, görünmez kazaya belaya karşı Hakk lokması için Abdâl Musa Kurbanının kesileceğini açıkladıktan sonra kurbanı dualar. Artık sıra Zâkir'e gelmiştir. Cemde, Zâkir tek kişi ise üç ayrı düvaz söyler, üç kişi ise her biri birer düvaz söyler. Keçeci Baba Ocağında yapılan cemlerde genellikle iki Zâkir bulunur. Duası yapılan kurban kesim için meydandan çıkarılır.

Dede Zâkir'lere şu şekilde dua eder:

*"Bism-i Şâh, Allah Allah, zikirleriniz hizmetiniz Hakk didârına yazıla,
hizmetiniz kabul ola, Piriniz Abdulsamet yardımcınız, İmam Cafer-i Sadık
ilminizi artırır. Gerçeğe Hü!"*

Zâkir'ler düvâz söylerken, bacılar ayağa kalkar ve ellerini göğsüne bağlarlar, erkekler ise sağ elini kalp üzerine gelecek şekilde göğsüne tutarak dâra dururlar. Zâkir'in duası bitince Dede dâra duranlara şu şekilde dua eder:

*"Bism-i Şâh, Allah Allah, dâr çeken didâr göre, didâr gören ise cehennem nârı
görmeye. Dâr-ı Mansur'un Piri Hallac-ı Mansur ve Dâr-ı Fâtıma'nın
mukaddes ismi Fâtıma Ana şefaatiniz, gözünüz ve yardımcınız ola, Gerçeğe
Hü!"*

Canlar sukuta varır. Meydan'cı seccadeyi sererken okuduğu gülbeng ile seccadeyi toplar. İki ayağını birler ve gülbengi bitirir.

Dede Meydancı'ya şu şekilde dua eder:

*"Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul, muradın hâsıl ola, seccaden temiz,
derecen yüce ola. Pir Hacı Bektaş-ı Veli yardımcın ve gözçün ola! Gerçeğe
Hü!"*

Dede duasını bitirince Zâkir üç deyiş ve bir düvaz söyler. Dede Zâkir'lere duasını yapar ve muhabbet faslına geçer. Zâkir nasıl bir deyiş okumuş ise dede o deyiş veya nefesin menkıbesine göre bir konuşma yapar. Örneğin deyiş de Hz. Ali'den bahsediliyorsa Hz. Ali'nin menkıbelerini anlatır. Keçeci Baba'dan bahseden bir deyiş okunmuşsa onun menkıbelerini anlatılır. Bu birinci fasıldır. Zâkir'ler sırası

ile ikinci ve üçüncü faslı tamamlarlar. Zâkir'in her faslının sonunda dede Zâkir'i dualar. Üçüncü faslın ardından Dede Gözcü'ye işaret verir. Gözcü destur çekerek, dışarı çıkmayı, ihtiyaç gidermeyi serbest kılar. Cemin birinci bölümü S**** A**** Dede'nin (KK-4) deyimi ile birinci rekâtı böylece tamamlanmış olur. Canların geri gelmesi ile ikinci bölüme geçilir.

1.1.2. Cem'in İkinci Faslı

Başlangıçta olduğu gibi Dede canlara yine razılık sorar. Canlar başlangıçta burada olamayan, cem birlemeye geç gelen yahut ola ki mola esnasında laf ve söz olarak birbirini incitmiş olabilirsiniz. Şimdi ibadetimizin ikinci kısmına başlayacağız. Şirk ile ibadet, riya ile itaat kabul olmaz. Hakk, hakkı sever, Hakk pâk olanı sever. İçinizde kırgın dargın var ise barışsın. Bu yola ancak doğru olanlar girer. Dede kırgın var ise barıştıır. Dede, *“Canlar birbirinizden razı mısınız?”* der. Canlar, *“Allah Eyvallah”* der ve razı olduklarını tasdik etmiş olurlar.

Dede, razı olduğunuza dair *“Arife mana, dervişe nişan”* gerek der. Canlar birbirleri ile niyâzlaşır, görüşürler. Meydancı seccade kucağındayken gelir. Aynı gülbengi okur:

*“Destur Ya Pir, Bism-i Şâh, Allah Allah, Ya Cebrail, Ya Mikail, Ya İsrâfil,
Kırklar içinde üstadım Hazret Pir, Er cemâli Muhammed, pirlerin kemâli
olarak (Hx.) Ali'ye, (Hx.) Hasan'a ve (Hx.) Hüseyin'e verelim salâvat, Gerçeğe Hü!”*

Dede'nin dua etmesi ile seccade serilir. Seccade serildikten sonra Çerağcı gelir. Şu gülbengi okur:

*“Zuhur etti Muhammed Mustafa, Velâyetin nûru Haydar-ı Kerrar Kırklar
Ceminde pirimdir Hx. Cabir'ül Ensar, Er cemâli Muhammed, pirlerin
kemâli olarak (Hx.) Ali'ye, (Hx.) Hasan'a ve (Hx.) Hüseyin'e verelim salâvat!”*

Dede şu şekilde dua eder:

*“Bism-i Şah, Allah Allah, meydanımız nûr ola, gönüllerimiz huzur bula,
Allah'ın nûru gönüllerimizden eksik olmaya, Cabir'ül Ensar Hazretlerinin
ıyığı, himmeti ve yardımı bizimle ola. Gerçeğe Hü!”*

Çerağcı, Nûr Suresinin 35. ve 36. âyetlerini okur:

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla... Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun hali, içinde fitil bulunan lamba gibidir. Lamba, camdandır. Cam da bir inci yıldız gibidir. O, mübarek bir ağaç olan zeytinden tutuşturulmaktadır. (Bu ağaç, dağın) ne doğusunda ne de batısındadır, (dağın tam ortasındadır) yağı ateşle yakılmasa bile, hemen hemen neredeyse ıstık verecektir. Nûr üstüne nûr. Allah, dilediğini nûruna ulaştırır. Allah, insanlara böylece örnekler verir. Allah, her şeyi bilendir. (O,) evlerdedir. Allah, o evlerin içinde adının yükseltilmesine ve zikredilmesine izin vermiştir. Onu, oralarda, sabah akşam tesbih ederler. (YAZIR, 2010: 355).^{xii}

Bu Âyetler biter bitmez hazır bulunan Çerağcı çerağı uyandırır:

Allah Allah, Allah bir Muhammed Ali, çerağımız yansın yakılsın Yaradan'ın nûru aşkına, çerağımız yansın yakılsın Nübüvvet'in nûru aşkına, çerağımız yansın yakılsın Velâyet'in nûru aşkına...

Böylece çerağ (delil) yanar ve ardından Çerağcı şu gülbengi okur:

Destur Şâh! Çerağ-ı Ruşen, fahr-i dervişan, zühur-u iman, pîr-i Horasan, Kûşad-ı meydan, Kuvvey-i Abdâlan, verelim Muhammed Mustafa ve Ehl-i Beyt'ine candan salâvat!

Selamullah-u Âlâ nûru Muhammed Mustafa, Selamullah-u Âlâ nûru Ali'yel Murtaza, Selamullah-u Âlâ nûru Hatice'ül Kübra ve Fatımat'üz Zehra, Selamullah Âlâ nûru Ahmed-i Cemalettin nûru, velayettin Feyzullah bin veliyedini evliya, Er cemâli Muhammed, pîrlerin kemâli olarak (Hz.) Ali'ye, (Hz.) Hasan'a ve (Hz.) Hüseyin'e verelim salâvat, Gerçeğe Hü!

Çerağcı'dan sonra Dede şu gülbankı okur:

"Allah Allah, Allah bir Muhammed Ali, çerağımız yansın yakılsın Yaradan'ın nûru aşkına, çerağımız yansın yakılsın peygamberin nûru aşkına, çerağımız yansın yakılsın Velâyetin nûru aşkına... Hayır hizmetlerin kabul olsun, muratların hâsıl olsun, emeklerin Hakk dergahına kaydolsun... İmam Zeynel Abidin'den cümlemize şefa'at olsun! Gerçeğe Hü!"

^{xii} Cem ibadeti içerisinde mealen okunuşlar aktarılmıştır. Âyetlerin Arapça okunuşları metnin sınırlarını zorladığından burada yer verilmemiştir.

Çerağcı (Delilci) iki diz üzere dâr'a oturur. Zâkir, Şâh Hataî'den şu Düvâz-ı İmam'ı okur:

*Hata ettim Hüda yaktı delili,
Muhammed Mustafa yaktı delili,
Ol Âl-i Âbâ'dan Haydar-ı Kerrar,
Aliyyü'l Murtaza yaktı delili.
Hatice'tül Kübra Fâtıma't-ül Zehra,
Ol Hayrü'n Nisâ yaktı delili,
İmâm Hasan aşkına girdim meydana,
Hüseyn'i Kerbelâ yaktı delili.
İmâm Zeynel, İmâm Bakır-ü Ca'fer,
Kâzım Mûsa Rızâ yaktı delili,
Muhammed Takî'den hem Ali Nakî,
Hasanü'l Askerî yaktı delili.
Muhammed Mehdî ol sahib-i zaman,
Eşiğinde âyet yaktı delili,
Bilirim günahım hadden aşubdur,
Hünkâr-ı Evliya yaktı delili.
On İki İmâm'dandır bu nûr Hatâî,
Şir-i Yezdân Ali yaktı delili.*

Çerağcı ayağa kalkar sağ el göğsünde sol eli yanda ayaklarını birler ve şu Düvâz-ı İmam'ı okur:

*Lâ feta illa Ali, La seyfe illa Zülfikar.
Bism-i Şah, Allah Allah!
Çün çerağ-ı uyandırdık ol Hüda'nın aşkına,*

Seyyid-ül Keşneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına,

Saki-i Keşser Ali'yyül Murtaza'nın aşkına,

Hem Hatice-i Fatma Hayrün Nisa'nın aşkına,

Şah Hasan, Hulki Rıza, hem Şah Hüseyin-i Kerbela ol İmam-ı Etkiya Zeynel Âbâ'nın aşkına,

Hem Muhammed Bakır ol Kîm Nesli Pak-i Murtaza Cafer-üs Sadık İmam-ı Rehmu'na'nın aşkına,

Musa-yı Kâzım Serfiraz-ı Ehl-i Hak Hem Ali Musa Rızayı Sabiran'ın aşkına,

Şâh Taki ve Şâh Naki Hem Hasan-ül Askeri ol Muhammed Mehdi-i Sahibi Liva'nın aşkına,

Pirimiz, Östadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin aşkına,

Arşa dek yanan yakılan aşkanın aşkına.

Allah Eyvallah, nefes pirdedir!

Allah'tan bize ulaşan şerağımız sonsuza dek kılavuzumuz olsun!

Şerağımız yansın yakılsın, Allah'ın nûru aşkına!

Şerağımız yansın yakılsın, Peygamberliğin (Nübüvvettin) nûru aşkına!

Şerağımız yansın yakılsın, Velâyet'in nûru aşkına!

Şerağımız yansın yakılsın, Ehl-i Beyt'in nûru aşkına!

Şerağımız yansın yakılsın, Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin nûru aşkına!

Şerağımız yansın yakılsın, yolumuzun, birliğimizin ve dirliğimizin aşkına!

Sonsuza dek bu şerağ yolumuzun ve yaşantımızın ışığı ola. Gerçeğe Hü!

Bütün canlar Hz. Muhammed'e salâvat getirirler. Sıra Sakka suyuna gelir. Saki suyu Dede'nin önüne getirir.

Dede, Enbiya Suresinin 30. Âyetini okur:

“İnkâr edenler, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, sonra bizim onları ayırdığımızı görmediler mi? Biz, hayatı olan her şeyi sudan yarattık hâlâ inanmıyorlar mı?” (YAZIR, 2010: 325).

Dede duaya şöyle devam eder:

“Bism-i Şâh, Allah Allah... Lâ feta illa Ali la seyfe illa Zülfikar. Selamullah Âlâ nûru Muhammet Mustafa, selamullah Âlâ nûru Aliyül Murtaza, selemullah Âlâ nûru Hatice’tül Kübra ya Fâtıma-ı Zehra, selamullah Âlâ nûru İmam Hasan, Şâh Hüseyin-i Kербela ve On İki İmam.”

Ardından Sakka şu hizmet tercümanını okur:

“Lâ feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikar. Destur Pir, Bism-i Şâh, Allah Allah. Biz her canlıyı sudan yarattık. Selam olsun İmam Hasan, Şâh Hüseyin’e ve İmam Hasan ve Şâh Hüseyin evlatlarına! Lanet olsun Hasan ile Hüseyin’in katillerine! Lütfunu muhtacırsın ihsan eyle Ya Hüseyin! Derdimize derman eyle Ya Hüseyin! Gayrıya muhtaç kılma aşkı-ı el-â mân. Sen medet kıl bize her vakit Ya Hüseyin! Sâd-bezârâna lanet olsun o sapıtmış güruha! Şehit kıldılar onlar seni Ya Hüseyin! İsm-i Pâk’ın hürmetine, zikredeni koyma zulmette! Muradını ver gözü kan yaş ağlayanın Ya Hüseyin! İzniyle su getirdim aşkına varmak için! Aşkınla içenlere kıl Âb-ı Hayat, Ya Hüseyin!” Er cemâli Muhammed, pirlere kemâli olarak (Hz.) Ali’ye, (Hz.) Hasan’a ve (Hz.) Hüseyin’e verelim salâvat...

Sakka, “Allahümme salli âlâ Muhammed ve âla Ali-Muhammed”der ve önce Dede’ye suyu içirir ve sıra ile bütün canlar sembolik olarak bu sudan içerler. Ardından cemevinde bulunan tüm canlar, gönül birliği içerisinde Hazret-i Hüseyin ve Kербela Şehitleri için hep birlikte mersiyeler seslendirirler. Saki sorar, “Hü Erenler, neredeyiz?”

Cümle canlar da bir ağızdan “gönüller evinde” der ve Saki de “gönüle giren gözden çıkmaz” diyerek şu Düvâz-ı İmam’ı okur:

“Ver muradımız Ya ilâhî, Muhammed Mustafa’nın aşkına, Sakiy-i Keşer Ali’yel Murtâza’nın aşkına / Geç hatamızdan ya medet, af et kusurumuzu hem Hatice’tül - Fatıma’yı Hayr-u Nisa’nın aşkına / Defteri isyanımızı yırt, desti affınla el aman İmam Hasan ve Şâh Hüseyin-i Kербela’nın aşkına / Bize gösterme azabının, azabın tuzağının el aman ol İmam-ı Âbidin-i Bakır bakanın aşkına / Haşr kıl mahşerde Ali-Ahmet ile bizleri Cafer, Kazım - Ali

- Musa ve Şâh Rıza'nın aşkına / Çaresiz koyma bizî darında, lütfuna
mazhar et Şâh Naki hem Taki'yü pür-ü sefanın aşkına / Nefsimizi mağlup kıl
Zümre-i Naci'den et, hem Askeri hem de Mehdi-i Sahib-i Zaman'ın aşkına /
Ya İlâhî, Ya İlâhî, kılma mahrum bizî Şâh gönlümüzü bir eyleyen Ali Âba'nın
aşkına / Pirimiz üstadımız Hacı Bektaş Veli'nin kutbu âlem hatmi enbiya ve
piri pirân aşkına.”

Er cemâli Muhammed, pirlerin kemâli olarak (Hz.) Ali'ye, (Hz.) Hasan'a ve
(Hz.) Hüseyin'e verelim salâvat...

Cümle canlar salâvat getirdikten sonra Dede de şöyle dua eder.

“Allah Allah, Allah Allah, Allah Allah! Erenlerin himmetiyle. Hakk,
Muhammed, Ali aşkına... İmam Hüseyin'in, Kербela'da susuz şehit
düşenlerin ruhlarının yüzü suyu hürmetine! Fâtıma Anamızın şefkatine,
erenlerin hürmetine, bu sudan bir yudum içenin, bir damlası üzzerine düşenin
dualarını kabul eyle, günahlarını affeyle! Dertlere deva, hastalara şifa,
borçlara eda ola! Dil bizden, kerem, keramet Hz. Hüseyin'den ola. Yuh
Münkir'e, lanet Yezîd'e, rahmet mümine ola! Gerçeğe Hü!”

Sakka, İsra Suresi III. Âyetini okur:

“De ki: Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin
gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur” de ve
O'nu tekbir ile yücelt.” (YAZIR, 2010: 294).

Devamın da hep bir ağızdan Tevhit tekbirini dile getirirler:

“Allah-ü Ekber, Allah-ü Ekber, Lâ ilâhe illallah, Allah-ü Ekber, Allah-ü
Ekber, Allah-ü Ekber, Lâ ilâhe illallah...”

Bu tekbir üç defa tekrarlanır.

Dede şöyle dua eder:

“Allah Allah, nûr ola, sır ola, Sakiy-i Kevser Ali'yel Murtaza'nın elinden
cümlemize nasîp ola. Cenab-ı Mevlâ, gökyüzünden Rahmetimizi eksik etmeye
gerçeğe Hü...”

Duadan sonra Sakka bu suyu azar azar canların avucuna döker. Saki su tükenince
şöyle seslenir:

“Yerden göğe nûr direk, tarık’a tercüman gerek.”

Rızalık lokması olarak ceme gelen canlar, yanlarında getirdikleri meyveler ile imkânı olanlar da az çok demeden cüzi miktarda para yardımında bulunurlar. Yardım ve lokmalar toplandıktan sonra, Dede lokma duasını verir. Lokmacılar da lokmaları pay ederler. Toplanan tercüman parası da cem evinin ihtiyacına verilir.

Lokma Duası (Gülbankı):

Bism-i Şâh, Allah Allah...

Allah Allah, Allah Allah! Lokmalarınız nûr ola. Şems zühur ola. Yiyenlere helal, yedirenlere delil ola. Hakk, Muhammed, Ali yerde dileklerinizi, gökteki muratlarınızı vere. Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On İki İmamların, On Dört Masum-u Pâk ve On Yedi Kemerbest efendilerimizin, Kırklarımızın, yetmiş üç şehid-i şühedanın, Karaca Ahmet Sultan Hazretlerinin, cümle evliyaların, enbiyalarının keşf ü kerameti üzerimizde hazır ve nazır ola. Cenab-ı Allah, lokma sahiplerinin lokmalarını hizmet sahiplerinin de hizmetlerini ilâhî dergâhında kabul eyleye!

Sıra Miraçlama’ya ve Kırlar Semâhına gelir. Keçeci Baba Ocağı’nda, semâha iki kadın ve iki erkek hazırlanır. Bu kişilerin musâhipli olması gerekmektedir, musâhibi olmayanlar semâh dönemezler. Semâha dönecek canlar hazırlandıktan sonra:

Gözcü, “marifete” der ve kadınlar ayakta erkekler ise iki diz üzerine dâra dururlar. Zâkir, bir Düvâz-ı İmam’la başlar. On İki İmam’ı zikreder. Sonra Dede şu şekilde dua eder:

“Bism-i Şâh, Allah Allah... İbadetler, dualar kabul ola. İsmi okunan On İki İmam’ın himmeti ve yardımı cümlemize dokuna. Naz-ı niyâzımızı Allah kabul ede, Gerçeğe Hü!”

Zâkir, Miraçlama’yı dillendirmeye başlar:

Habibullah’a salâvat,

Kün dedi, karar eyledi,

Yerin göğün Arşullahı,

Çar anasırdan yarattı,
Âdemi Safiyullah'ı.
Evvel Âdem, Hâlik'i bildi,
Melekler secdeye indi,
İblis melun lâ dedi,
Takındı lanetullahı.
Âdem'den zürriyet geldi,
Hakk emretti dört guruh oldu,
Dördüne dört kitap verdi,
Zikrettiler ol Allah'ı.
Bir meniden izhar oldu,
Âdem'den nûr Şit'e indi,
Ebli dinle hak bildi,
Ol Şit Nebiyullah'ı.

Açıldı Haşim ırkı,
Mustafa Murtaza narkı,
Yüz on dört bin Nebi geldi,
İbrahim Halilullah'ı.
Halil'in evladı olup,
Abdülmuhtalip Ebu Talip,
Ol zaman nûr iki olup,
İnanlar bildi vallahi.
Abdullah'tan Nebi zuhûr,
Bu cihâna geldi Fâhir,

*Ebu Talip'ten etti zühur,
Ali'yen Velîyullâh'ı.
Bu cihanın güneşi Ahmet,
Vahiy geldi âlemi irşat,
Münkirler bilmedi fakat,
Çü'n ol sırrı sırrullahı.
Hakk emretti Cebrail'e,
Habibim miraca gele,
Önünde delili bile,
Cebrail eminullahı.
Dostun selamını alıp,
Gönüllerin yarı kılıp,
Cebrail rehberi olup,
Arz eyledi ol Allah'ı.*

*Sidretül muntaba varıp,
Orada Cebrail durup,
Buradan öte sana deyip,
Sen göresin ol Allah'ı.
Na'ilinin çıkarmak ister,
Hafiften nida "ya dost" der,
Na'ilinin habibullahın,
Arşı muazzama girdi.
Orda çok haller gördü,
Orada bir nişan verdi,*

*Hatem'in Nebi'yullahı,
Yetmiş iki perde geçti,
Hakk emreyledi ve açtı,
Birinci perdeye ulaştı,
Göründü hikmetullahı.
Uçmak nimetleri geldi,
Destur ver Habibim dedi,
Utanırım ya Rabbi dedi,
Uzatmazsan yedullahı.
Cenab-ı Hakk el uzattı,
Nûru âlemi bezetti,
İki cihanın Fâhrı gözetti,
Göründü hatemi vallahi.
Kudret lokmasını verdi,
Süt, elma, baldan aldı,
Cümle nasibini aldı,
Yediler nimetullahı.
Birinci perdeye girdi,
Habib maksuduna erdi,
Doksan bin kelam sordu,
Danıştı kelamullahı.
Otuz bini Şeriat'tan,
Otuz bini Tarikat'tan
Otuz bini Hakikat'ten,
Bilenler bildi billahi.*

*Bilenleri bilir bilen,
Hakikate âşık olan,
Gördü ki bir civan oğlan,
Habib bildi şirullahı.
Kudret hazinesin alıp,
Özüne ikişer kılıp,
Engürü hediye kılıp,
Selman tuttu keşkürollahı.
Kızklar'ın yolun göz edip,
Varıp Kızklar'ı şaz edip,
Oturuben niyâz edip,
Secde kıldılar Allah'a.*

Semâha çıkanlar meydana gelir. Dört köşeye ve ön ortada, her köşede ve ön ortada ellerini göğsüne koyarak dönerler. Üç dairesel tur dönülünce semâhçılar dâra dururlar. Semâhçılar secdeye iner ve ayaküzeri dara dururlar. Dede, dua eder. Zâkir, ağırlama söyler. Ağırlama bitince, üç tur hızlı ritimde semâh dönülür, ardında yine dâra durulur. Dede, dua eder. Zâkir tekrar üçüncü defa söze başlar. Semâha burada devam eder.

Miraçlama'nın Devamı:

(Bu dörtlükte semâh hızlı dönülür)

*Selman anda bir üzüm verdi,
Yâr yâr'i ol demde bildi,
Cümlesi pervâza (semâha) döndü,
Tuttular Aşkullahı,
Kızklar meydan olup,
Esrarı hak galip olup,*

Fâhri âlem evine gelip,

Verdi Şâh'a emrullahı.

(Bu kısımda tekrar dâra durulur ve Düvâz-ı İmam okunur)

Ali anda niyâz eyler,

Fâtıma temenna söyler,

Doksan bin kelamı söyler,

Danıştı kelimullahı,

Car âlemin Fâhri gelip,

Bu ilmi Ali'ye verip,

Âhir sahibi var deyip,

Bektaş kardeş Allah'ı,

Şâh Hasan, Hüseyin gelip,

İmam Zeynel parelenip,

İmam Bakır şehit olup,

Rızaya bağlandı billahi,

İmam Cafer din rehberi,

Musa-i Kâzım serveri,

Olalım Rıza'ya çakeri,

Verelim canı billahi.

Şah Taki, Naki Şâh Askeri,

Onlar birbirinin yâri,

Mehdi müminler serveri,

Yete gele zamanullahı,

Kutb'ül âleme Hünkâr gelip,

*Emanet sahibin bulup,
Cümle erler nasip olup,
Rızaya bağlandı billahi.
Bendesin alıp araya,
Varınca babı saraya,
Bu hasreti bi çareyi,
Şefa'at eder inşallah.*

Bu bölümde Dede dua eder ve ardından da Zâkir ağırlama söyler:

*Gelin canlar gelin birlik olalım,
Semâh dönek On İki İmam aşkına,
Birlikte duralım Ali dârına,
Semâh dönek On İki İmam aşkına,
Erenler bir olup kuralım cemi,
Atalım gönülden kini kibiri,
Ekelim âleme sevgi tohumunu,
Semâh dönek On İki İmam aşkına.*

Hızlanma bölümü:

*Uyansın kandiller چراغlar yansın,
Rızalık toplansın lokmalar yensin,
Kalksın cümle canlar semâh dönsün,
Semâh dönek On İki İmam aşkına
Çilekeş Salih'im canların canı,
Erenler yolunda harç edek canı,
Daima yürüye Ali erkânı,
Semâh dönek On İki İmam aşkına.*

İkinci ağırlama tekrar başlar:

*Allah Allah dedik girdik semâha,
Dönelim gazîler Ali aşkına,
Canı başı On İki İmam yoluna,
Verelim gazîler Ali aşkına,
Budala serseri deli hak için,
Kırklar'da içilen dolu hak için,
Hünkâr Hacı Bektaş Veli hak için,
Dönelim gazîler Ali aşkına,
Yanar Çilekeş'im aşkın narı,
Ali'nin sevdasına düştü serim,
Gelin canlar On İki İmam'a erişelim,
Duralım gazîler Ali aşkına.*

Hızlanma bölümüne ve ardından dâra durmaya geçilir:

*Evren döner, yıldız döner, ay döner,
Aşkın dolusunu içenler kanar,
Cümle canlar çıkmış semâha,
On İki İmam, Şâh-ı Merdan aşkına,
Hakk aşkına kabul ola semâh,
Yalvaralım bağışlansın günah,
Mevce gelir coşar akar ırmağa,
On İki İmam, Şâh-ı Merdan aşkına,
Bîçare Çilekeş Hakk'a niyazım,
Medet mürvet Ya Ali bağışla bizî,
Semâh dönenler erenler gazî,*

On İki İmam, Şâh-ı Merdan aşkına.

Semâh bitiminde Dede, semâh dönen canlara dua eder. Bu esnada canlar Marifet Dârında durur. Bacılar ayakta, erkekler iki diz üzerine yerdedirler. Ardından On İki Hizmet sahipleri meydana gelerek dâra durur ve hizmet gülbenklerini alırlar. Sonra Gözcü Baba cem birliğini tamamlar. Dede, cem birleme münacatı duasını söyler. Gözcü, semâh dönen canlarla birlikte seccadeyi baş hizana tutarak Dede'nin duasını alır. Bu esnada cem erenleri dârdadır, Dede oturmaları için destur duası verir. Canlar yere otur ve sukut ederler. Cem erkânı bitmiştir ve sıra lokmayı pay etmeye gelmiştir.

Bakara Suresinin 58. Âyeti okunur:

“Hani bir zamanlar ‘Şu şehre girin de onun nimetlerinden dilediğiniz şekilde bol bol yiyin ve kapıdan secde ederek girin’ ve hatta (bizi bağışla!) deyin ki, siz, hatalarınızı mağfiret ediverelim, iyilik yapanlara nimetlerimizi daha da arttıracamız’ dedik.” (YAZIR, 2010: 10).

Ceme gelen her can muhakkak ki lokması ile gelir. Lokmalar genellikle; kömbe, kek, katmer, yoğurt veya meyve suyu gibi gıdalar olur. Lokmacı lokmayı hazırlar ve sofraya ile meydana gelerek dâra durur.

Dede şöyle dua eder:

Bism-i Şâh, Allah Allah...

Lokmalarınız kabul ola, dilediğiniz muradınız yerine gele, kazancınıza Yüce Allah, Halil İbrahim bereketi vere, hazırlanıp pişiren elleriniz dert görmeye, Allah lokmalarınızı kabul eyleye!

Lokmalar yenildikten sonra da:

Bism-i Şâh, Allah Allah! Elhamdülillah, elhamdülillah, elhamdülillah. Lokmalar kabul ola. Muratlar hâsıl ola. Pişirip getirene, yedirip içirene fal mezat ola! Kurban sahiplerinin kurbanları Hakk divanında kabul ola. Her tüyüne bin bir sevap yazıla! Gittiği yerler gam kasavet görmeye! Yiyenlere şifa, yedirenlere delil ola! Sofralarımıza Halil İbrahim bereketi vere! Çekilen

zahmetler, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli Efendimizin ve ceddin Ahi Mahmud-u Veli'nin aşkına olsun. Gerçeğe Hü!

Lokmalar yenildikten ve sofralar toplandıktan sonra ortalık temizlenir. Dede, gitmek için gelen canlara dua eder, bu duaya “destur duası” denir:

Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali senden medet! Ya Hünkâr'ı Evliya Ya ceddimiz Seyyid Şâh Mahmut-u Veli, bu mümin canlar size emanet. İsteklerimizi, dileklerimizi Hakk, Muhammed, Ali vere. Cemimiz cem ola. Cemimiz Kırklar Cemi ola. Kırklar gelmiş, göz nûru katmış ola. Kırkların, On İki İmamların, Ehl-i Beyt'in şefaati cümlemize hazır ve nazır ola. Oturana durana, kovsuz gıybetiz evine varana, Hakk saklaya Hızır bekle. Nûr-u Nebi Kerem-i Ali, Pirimiz Üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli, cümlemizi katarından ve didârından ayırmaya, Gerçeğe Hü!

1.1.3. Cem'de Söylenen Gülbanklar

Akşam Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, akşamlar hayır ola, şerler def ola, münkir-münafık mat ola, ibadetlerimiz kabul, muradlarımız da bâsül ola. Hakk Teâlâ cümlemizin dileğini ve muradını vere. Hakk Teâlâ cümlemizi kazadan ve beladan saklaya, birliğimizi dirliğimizi bozmaya! Hakk-Muhammed-Ali katarı didârından ayırmaya. On İki İmam, On Dört Mâsum-u Pâklar yârimiz ve yardımcımız ola. Yüce Rabbim devletimizi ve cumhuriyetimizi düşman şerrinden koruya. Nûr-u Nebi, Kerem-i Ali, pirimiz-üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli katarından ve didârından ayırmaya, Gerçeğe Hü!

Sofra Gülbankı

Sofra kurulurken: *Bism-i Şâh, Allah Allah, Yüce Allah, ulu soframız dolu ola, yiyecekler şifa bula, dertlere deva ola, Hakk Teâlâ çoğunu verenin hizmetlerini ulu dergâhına kabul eyleye, Gerçeğe Hü!*

Lokmalar yenildikten sonra: *Bism-i Şâh, Allah Allah, Elhamdülillah, nimeti celil, bereketi halilullah, şefaati kıl Ya Resüllullah! Lokmamız kabul, haneniz şen ola, yedirenler didâr göre, Cehennem nârı görmeye ve Hakk didârından ayrılmaya, rızalık dergâhına yazıla, Gerçeğe Hü!*

İbrikçi'ye Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetiniz kabul ola, muradınız yerini bula,
Selman-ı Pir-i Pâk yardımcın ve şefaattçin ola, hizmetinle Hakk'a ulaşsın,
Gerçeğe Hü!*

Süpürgeci'ye Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul, muradın hâsıl ola, meydanın pâk,
yüzün ak ola, Pir-i Seyyid-i Fârâş yardımcın ve şefaattçin ola, hizmetinle
Hakk'a yetesin, Gerçeğe Hü!*

Meydancı'ya Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul, muradın hâsıl ola, Cebrail'in,
Mikail'in, İsrail'in, Azrail'in tuttuğu Hazreti Pir'in ibadet ettiği yeşil
seccade ola, secdeye inen başlar ağrı ve dert-keder görmeye, Hazreti Pir
yardımcın ola. Gerçeğe Hü!*

Gözcü'ye Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, Hakk-Muhammed-Ali hizmetini kabul eyleye,
sen cemimizi gözlersin Hakk-Muhammed-Ali'de seni gözleye, Pir'in Gözcü
Karaca Ahmet her daim şefaattçin ve yardımcın ola, Gerçeğe Hü!*

Kapıcı'ya Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, siz beklersiniz cemimizi Hakk Teâlâ da korusun
sizi, yardımcı kulsın İmam Hasan Pir'inizi, hizmetiniz kabul muradınız
hâsıl ola, Gerçeğe Hü!*

Çerağcı'ya Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul, muradın hâsıl ola, meydanımız nûr,
gönüllerimiz buhur bula, Pir'in Cabür'ül Ensarî şefaattçin ve yardımcın ola,
Gerçeğe Hü!*

Zâkir'e Verilen Hizmet Gülbankı

*Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul, nefesin gür, yardımcın Hazret-i Pir
ola, Pir'in Abdûlsamet nefesini ve İmam Cafer'de ilmini artırsın, Gerçeğe Hü!*

Sakacı'ya Verilen Hizmet Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul ola, muradın yerini bula, sen bizlere su verdin, Kevser'in sahibi Şâh-ı Merdan İmam Ali Hazretleri ve Hazret-i Hüseyin Efendilerimiz senden razı ola, Gerçeğe Hü!

Semâhçı'ya (Pervâne) Verilen Hizmet Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, semâblar saf, günahlarınız af ola. Semâhınız Kırkların semâhı ola. Çark-ı Pervâz eden kollarınız yorulmasın, Gerçeğe Hü!

Kurban Tığlayana Verilen Hizmet Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, hizmetin kabul olsun, Hakk-Muhammed-Ali emeğini zayi vermesin, Emir Ümmiye şefaatin olsun, Gerçeğe Hü!

Kurbancı'ya Verilen Hizmet Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, yaptığın hizmet Hakk kattında kabul olsun, ellerin dert ağrı ve acı görmesin, Çomardı Kasap şefaatin olsun, hizmetinle Hakk'a yetesin, Gerçeğe Hü!

Dâr'a Duranlara Verilen Hizmet Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, darınız divânınız kabul ola, Hakk-Muhammed-Ali muradınızı vere, Dâr-ı Mansur'un Pir'i Hazreti Fâtıma Ana şefaatiniz ve yardımcınız ola.

Tecella (Ruki) Hâlinde Olanlara Verilen Hizmet Gülbankı

Bism-i Şâh, Allah Allah, naç-niyâz ve tecellanız-temennanız kabul ola. Hakk Teâlâ dileğinizi ve muradınızı vere, tecellaya inen başlar ağrı ve acı görmeye, Gerçeğe Hü! (KK-1 ve KK-4).

2. Hubyâr Sultan Ocağı ve Veli Baba/Anşa Bacılılar'da Abdâl Musa Cemi

Hubyâr Sultan Ocağının kurucusu, 13. yüzyılda yaşamış olan, Yesevi geleneğine bağlı Horasan Erenlerinden ve Hacı Bektaş Veli'nin de çağdaşı olan Hubyâr Sultan'dır (Okan, 2021: 82). Ocak, 16. yüzyılda tarihi belgelerde de adına sıkça rastladığımız Hubyâr Abdâl tarafından tekrar şekillendirilmiştir. Yaşanılan siyasi ve iç çekişmeler yüzünden Hubyâr Ocağı, Anşa Bacılıların ocaktan ayrılmasından sonra üçüncü bir evre yaşamıştır. Bu bölünmeye rağmen gerek Anşa Bacılılar

gerekse Hüseyin Ağalılar ocak olarak, yine Hubyâr Sultan Ocağına bağlıdır. Ocaklık geleneğinde “el ele el Hakk’a” yapılanış biçimi mevcuttur. Bu yapılanışın özü, tasavvuf öğretisine dayanmaktadır. Ahmet Yesevi ile başlayan bu öğreti, zaman içerisinde yayılarak Anadolu’yu sarmış ve aynı zamanda Anadolu’nun Türkleşmesi bağlamında da çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Hubyâr Ocağı’nın da bu yapılanış sistemi içerisinde Tunceli-Pertek-Dorutay (Zeve) köyünde bulunan Üryan Hızır Ocağına bağlı bulunduğu bilinmektedir.

Hubyâr Sultan Ocağına bağlı Hubyârlılar ile Hubyâr Sultan Ocağından ayrılan Anşa Bacıların genel adı “sıraç”tır (Okan, 2021: 85). Bu şemsiye kavram Hubyâr Sultan Ocağına bağlı tüm toplulukları kapsamaktadır.

Veli Baba/Anşa Bacılar topluluğuna adını veren ve türbesi Tokat’ın Zile ilçesi Acısu köyünde bulunan Anşa Bacı, Hubyâr Ocağından ayrılarak yeni bir ocağın oluşumuna zemin hazırlayan Veli Baba’nın eşidir. 1800’lü yılların ikinci yarısında yaşayan Veli Baba, Hubyârlılara göre düğünlerde ve bayramlarda davul çalan bir talip ve Hubyâr Ocağı Dede’si Hatip Efendi’nin sofusudur (Okan, 2021: 97). Hubyârlılar ile Veli Baba/Anşa Bacılar arasında tartışma konusu olan “Veli Baba’nın davul çalması ve çalgıcılık yapması” konusunda Veli Baba/Anşa Bacı Ocağı Dede’si ve emekli Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi İsmail Çelebi şu itirazlarda bulunur: “Veli Baba nûrunun Acısu’dan doğmasını hazmedemeyenler onu aşağılamaya, karalamaya, toplum nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışmaktan geri durmazlar. Veli Baba’ya çeşitli isnat ve iftiralarda bulunurlar. Mesela kimisi Veli Baba’nın ‘davul çalıp gezen bir divane’ olduğunu söylerken, kimisi de bu nitelemeyi ‘Veli Baba’yı aşağılamak isteyen bir güruhun uydurması’ olarak değerlendirir. Kabul etmek gerekir ki Hubyâr Ocağı öz be öz Türklerin Oğuz Boyundadır ve kadim Türk geleneklerine bağlı bir topluluktur. Dolayısıyla temel çalgıları kopuzun gelişmiş şekli olan sazdır. Hubyâr talipleri düğünlerini, cemlerini sazlarla yapmaktadırlar. Acısu köyü de Hubyâr talibidir ve Hubyâr Dede’leri tarafından görgüleri yapılmaktadır. Davul-zurna çalmak çok ayıplanacak hatta günah sayılacak bir durum iken böyle bir çalgıyı, ayıp görülen bir çalgıyı küçük yaşında hidayete eren Veli Baba gibi ulu bir zatın çalması hiç de akla ve mantığa uygun bir izah değildir” (Çelebi, 2024: 24-25).

Veli Baba’nın 1864’te yaşamını yitirmesinden sonra eşi Anşa Bacı, topluluğun dinî liderliğini üstlenerek kocasından devraldığı posta oturmuş ve topluluğun

cemlerini yürütmeye başlamıştır (Okan, 2021: 102). Bu topluluğa “Velibabalılar” yanında “Anşabacılar” denilmesi, Anşa Bacı’nın inancı uğruna ödediği bedellerle ilgilidir. Bir kadın olarak kocasının ölümünden sonra posta oturması, topluluk üzerindeki hakimiyeti, Osmanlı karşısında gösterdiği kararlılık, sorgulama sürecinde yaşadığı işkencelere rağmen ödün vermemesi, topluluğun güvenini ve saygısını kazanmasını sağlamıştır (Okan, 2021: 103).

Abdâl Musa Cemi; Hubyâr ve Veli Baba/Anşa Bacılılar’da Abdâl Musa Birlik Lokması olarak adlandırılır. Bu hizmet asırlardır, *“kâzalara kalkan, belalara beğni olunması”* düsturuyla gerçekleştirilmektedir. Bölgede yaşayan Dede’ler ve Baba’larca toplumun birliğinin, beraberliğinin ve düzeninin sağlanmasından sonra bu hizmetin yapılmasına ayrı bir önem verilmektedir. Belirli şartları ve uyulması gereken kuralları vardır. Abdâl Musa Cemi, Hubyârlılar tarafından Muharrem sohbetlerinin, Hızır Orucu ve Görgü(cem)lerin bitmesi ardından, toplum ile birlikte gerçekleştirilen en son ibadet olarak yılda bir kez yapılır. Bu cemde “Görgü” veya “Rıza Suyu” erkânları yoktur. Diğer işleyişler Görgü Cemindeki gibidir. Abdâl Musa Ceminde okunan dua, deyiş ve nefeslerde Abdâl Musa’nın mahlasının geçmesine önem verilir (Bakan, 2011: 89). Alevilik’te *“özü kurban olmayanın malı da kurban olmaz”* ilkesi gereğince Hubyâr ve Anşa Bacılılar’da Görgü’den geçmeyen kişiler Abdâl Musa Cemi ve Lokmasına katılamazlar. Lokma hakkı veremez ve lokma da yiyemezler. Alevilikte cem ibadetlerinin temel ilkesi olarak: *“Kul kuldân razı olmaz ise Allah da kuldân razı olmaz.”* anlayışı esastır. “Razı olmak” veya “rızalık vermek”, Alevi ve Bektaşilerin ibadetlerinin temel anlayışını oluşturmaktadır.

Cümle canların, birlik hâlinde kurban kesmesi, yemesi ve ocaklarına götürmesi, Abdâl Musa Lokmasının olmazsa olmaz bir edebi olarak kabul görmektedir. İnançsal anlamda sorun ve sıkıntılarından arınan yola gönül vermiş canlarca, Abdâl Musa Cemi, bayram bereketini anımsatan psikolojik bir iklimin içerisindeymiş gibi tatbik edilmektedir. Abdâl Musa Cemleri ile belli bir döneme sıkıştırılan ve yoğunlaşan cem ibadetleri sona erer, seyrekleşir. Abdâl Musa Cemleri, genel olarak bahar aylarında, sabahtan akşama veya akşamdan sabaha kadar olan zaman diliminde yapılmaktadır. Zile’nin Acısu Köyünde Abdâl Musa Ceminin yapılacağı zamanlama ile ilgili halk arasında; *“Güller açılmadan birlik kurbanı kesilir”* tabiri yaygın olarak kullanılmaktadır. Doğal hayattan uzaklaşan

şehir hayatında bu zaman kavramı maalesef değişmektedir. Kent hayatının getirdiği yoğunlukların yarattığı zaman sıkıntısı çoğu talibi farklı alternatiflere yönlendirmektedir. Gündüz yapılan Abdâl Musa Erkânı ele alınırsa, cem ibadeti üç kısımda tamamlanır. Verilen aralarda canlar yeme içme gibi ihtiyaçlarını giderirler. Diğer cemlerin yürütülmesinden farkı olmayan Abdâl Musa Ceminde “On İki Hizmet” eksiksiz yapılır. Ancak kaynak kişimizin aktardığına göre: “Hızır veya Abdâl Musa Cemlerinde yapılan Tevhit (tevüt) çekme ritüeli günümüz cemlerinde pek de uygulanmayarak, bu ritüel kaybolmaya yüz tutmuştur. Köylerde gerçekleştirilen cemlerde de bu ritüele pek de rastlanılmamaktadır” (KK-2) şeklindeki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, cem ibadetlerinin şehirleşmeyle birlikte belli bir oranda da olsa değişime uğradığını söylemek mümkündür.

Abdâl Musa Cemi’ne gelip dâra duranlara, yeni gelenlere ve lokma getirenlere şu dua (gülbank) verilir:

Allah Allah, dâriniz divânınız kabul ola, muradınız hâsıl ola, isteğinizi dileğinizi Hakk-Muhammed-Ali vere ve gelmeleriniz hayırlı ola. Durduğunuz dârdan, gittiğiniz yoldan, çağırdığınız Pir’den şefaât ola, lokmanız kabul ola, Hakk’ın divânına ve dergâhına yazıla, eliniz bereketli ola, başınız devletli ola, lokma sahibinin lokması kabul ola. Hakk-Muhammed-Ali lokmanızı kabul eyleye, İmam Hasan, Şâh Hüseyin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin kutlu defterine kayıt ola. Fadime/Fatma Ana’dan şefaatiniz gele, Gerçeğe Hü, Mümine Ya Ali!

Ceme başlamadan önce Gözcü/Gözlekçi olan can, cem cemaatine dönerek: “Döğüşen, çekişen, birbirinden istekli olan var mı?” diye sorar. Cemaat hep bir ağızdan “Allah eyvallah” derse ibadete o zaman başlanır ve ardından Gözcü duasını alır:

Allah Allah, hizmetin kabul ola, dârin divânın kabul ola, isteğini-dileğini Hakk-Muhammed-Ali vere, Gözcü Kara Ahmet’ten cümlemize şefaât ola, Gerçeğe Hü!

Eğer cemin yapılacağı mekân uygunsa “Abdâl Musa Kurbanı” cem meydanına çıkarılır. Ancak büyükşehirlerde ve ayrı bir yerde cem ibadetine başlanmadan önce kurbanlar tıglanır.

Meydanda yankılanan; “Marifete Hü!” nidasıyla, cemde bulunan canlar dâra dururlar.

Cem meydanının temizliği açısından geniş örtüler serilir. Dualanacak kurbanlar meydana getirilir. Kurbanların sağ ayakları kaldırılarak meydanda durdurulur. Eğer taliplerin kurbanları var ise kurban sahibi olan talipler de kurbanın sol tarafına geçerek, kurbanın sağ ayaklarını kaldırır ve Dede tarafından kurbanların duası bu şekilde verilir (KK-2). Böylesine bir duruş bir bakıma kurbanların ve sahiplerinin de “marifet dârı”na durmasıdır ve bu duruş “yola teslimiyeti” sembolize etmektedir.

“Allah Allah, Lâ feta illa Ali, lâ Seyfe illa Zülfıkar, İlla Döldül, illa Kamber, illa Şâh.”^{xiii}

*Akul ermez Yaradan’ın sırrına,
Muhammed-Ali’ye indi bu kurban
Kurban olayım kudretinin nûruna,
Hasan ile Hüseyin’e indi bu kurban.*

*Ol İmam Zeynel’in destinde idim,
Muhammed Bakır’ın dostunda idim,
Cafer-i Sadık’ın postunda idim,
Musa Kâzım, Rıza’ya indi bu kurban.*

*Muhammed Taki’nin nûrunda idim,
Aliyyül Naki’nin sırrında idim,
Hasan-ül Askeri’nin dârında idim,
Muhammed Mehdi’ye indi bu kurban.*

*Tarikat’tan Hakikat’e ereleler,
Cenneti âlâya hülle sereler,*

^{xiii} Üç kez tekrarlanır.

*Muhammed, Ali'nin yüzün göreler,
Erenler aşkına indi bu kurban.*

*Aşlı Şâh-ı Merdan, Gürub-u Naci,
Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu,
Senede bir kurban talibin borcu,
Pir-i Tarikat'a indi bu kurban.*

*Şah Hataî'm eder bilir mi her can,
Kurbanın üstüne yürüdü erkân,
Tırnağı tespihtir kanı da mercan,
On İki İmamlar'a indi bu kurban.*

Lâ feta illa Ali, illa Seyfe illa Zülfıkar, İlla Döldül, illa Kamber illa Şâh.^{xiv}

*Kalbiyeti kurban,
İmanı İbrahim,
Delili Cebail,
Peyiki Sultan,
Hakk yoluna kurban,
Edene kurban,
Kabul et Allah'ım, kabul et!^{xv}*

Bu duadan sonra çoğu yerde tekbir getirilmektedir.

*Allah Allah... Kurbanlar kabul ola, muratlar hâsıl ola. Hakk saklıya, Hızır
bekleye, lokmaları kabul eyleye. Yüce Allah; görünür, görünmez kazalardan,
belalardan ve Abdâl Musa Hazretlerinin hışmından saklıya, bekleye... Kurban*

^{xiv} Üç kez tekrarlanır.

^{xv} Üç kez tekrarlanır.

sahiplerinin kurbanları kabul ola, keseleri bereketli ola, tüyü başına kazaya kalkan, belaya bekçi ola, Gerçeğe Hü!

Dua verildikten sonra kurbanlar cem meydanında serbest bırakılır ve âşıklar kurban üzerine üç Dûvâz-ı İmam söylerler. Daha sonra Kurbancı (lağup) kurbanlar ile ilgilenir.

Gözlekçi (Gözcü) Baba: “Erenlerin sefasına Hü, dâr çeken, didar göre, dâr-ı Fatıma’dan şefaata ola, Gerçeğe Hü” der. Dârda duran canlar otururlar. Kurban üzerine muhabbet yapılır ve âşıklar deste bağlarlar. “Deste Bağlamak” Hubyâr Ocağında “üç deyiş (âyet)” söylemenin adıdır (KK-2). Duadan sonra kurbanlar kesim için Kurbancı’ya teslim edilir. Dede; burada da isterse bilgilendirici ve açıklayıcı bilgiler vermek için muhabbete başlar. Arkasından âşıklar, üç adet deyiş okur. “Deste Bağlama” bittikten sonra dua/güllbank verilir:

Allah Allah, şalanımıza çağıranımıza okuyup da dinleyenimize Hakk kulluğu ile yallağa, Yüce Allah anlayıp dinlemek ve tutmak nasip eyleye. Hakk-Muhammed-Ali ve Boz Atlı Hızır, Hubyâr Dergâhından ve yolundan ayırmaya, Gerçeğe Hü!

Âşıklara ise: “Ağzına sağlık, ustana rahmet, dilin bülbül, gönlün göfer^{xvi} olsun.” denir. Âşıkların zikretmiş olduğu âyetler hakkında açıklayıcı ve aydınlatıcı muhabbet yapılır. Müşkülü olanın, müşkülü hallolur. Bir nevi eğitim yapılır. Eğer cem üç fasılda yapılacak ve uzun sürecek ise âşıklar bir Dûvaz-ı İmam söylerler ve belirli bir süre ihtiyaç için “eşik beşik yoklama” verilir. Devam edilecek ise “Marifete Hü” denilerek hizmete başlanır. Cem sırasında yani Kırklar Meydanında oturanlar diz üstü, dârda duran canlar ise ayağa kalkarlar. Edep erkân hali alınır. Ve ilk olarak Süpürgeci meydana gelir. Süpürgeci, Dede’nin oturduğu köşeye ve ocaklığa kadar tüm cem meydanını süpürür (günümüzde zeminlerin toprak olmaması ve serili olması sebebiyle üç kez sürülür) ve dua için dâra durur.

Allah Allah, Haki pervâne, müşidi divâne, kul hizmet ile yollana, Seyyid-i Faraş’tan şefaata ola. Meydanımız pâk, yüzümüz ak ola. Hız Hızır ve Hız Hubyâr şefaatinde ayırmaya, hizmetinden şefaata bulasın, Gerçeğe Hü!

^{xvi} Kuvvet, nefes.

Süpürge hizmetinden sonra hizmet yürütülecek cem meydanına el dokuması genellikle içerisinde yedi renk bulunan cecim^{xvii} meydana getirilir ve duasını alır:

*Allah Allah, Cecimin pâk ola, içi sır, dışı nûr ola. Müminin ceddî yürüye,
münkirin ceddî kuruya, hayır sahibinin hayrı kabul ola, üstünde yapılan
hizmetler kabul ola, kıl kuşaklının sorduğunu nûr kuşaklı sormaya, Fatıma
Ana şefaatinde ayırmaya, Gerçeğe Hü!*”

Cecim serildikten sonra: “Ârife âşık, gerçeğe niyâz” denilir. Bunun üzerine herkes razılığının nişanesi olarak yanındaki can ile niyâzlaşır. Hubyâr ocağında niyazlaşmaya “görüşme” adı da verilir (KK-2). “Görüşme” olduktan sonra cem birlenir. Anşa Bacılılarda ise buna “cem tekbirleme” adı verilir. Bu hizmette üç kez On İki İmamlar zikredilir ve bir Dûvâz-ı İmam okunur (KK-2).

Allah Allah...

La feta illa Ali, illa Seyfe illa Zülfikar; İlla Düldül, illa Kamber illa Şâh.^{xviii}

Hakk-Muhammed-Ali geldi dilime,

Qalma günahlara mürüvvet Ya Ali,

Yine ihsan senden ola kuluna,

Qalma günahlara mürüvvet Ya Ali.

Hatice’y-i Fâtıma mîhr-i muhabbet,

Allah’ım kuluna edesin rahmet,

İmam Hasan, İmam Hüseyin mürüvvet,

Qalma günahlara mürüvvet Ya Ali.

İmam Zeynel Âbidin’e varalım,

Derdimizin dermanını bulalım,

^{xvii} Yünden dokunmuş nakışlı kilim.

^{xviii} Üç kez tekrarlanır.

*Doksan bin erlere yüzler sürelim,
Kılma günahlara mürüvvet Ya Ali.*

*İmam Bakır imamların serveri,
Ol İmam Cafer imanım nuru,
Allah'ım eydirme amanla zarı,
Kılma günahlara mürüvvet Ya Ali.*

*İmam-ı Musa'y-ı Kâzım er-Rıza,
Günahım çok imiş diyeyim size,
Allah'ım hidayet eylesin bize,
Kılma günahlara mürüvvet Ya Ali.*

*İmam Taki, İmam Naki'dir virdim,
Anlara sığındım dayandım durdum,
Hasan-ül-Asker'e yüzümü sürdüm,
Kılma günahlara mürüvvet Ya Ali.*

*Pir Sultan'ım tamam oldu sözümüz,
On İki İmam'a bağlıdır özümüz,
Muhammed Mehdi'ye var niyâzımız,
Kılma günahlara mürüvvet Ya Ali.*

“Dört yanımız atlı, atlımız bekçi, bekçimiz Bozhatlı Hızır ve İmam Hüseyin olsun. Öz birliğine hacet kabûlluğuna, itikat keskinliğine, kusurların affına, şerlerin define, kurbanların ve lokmaların kabûlluğuna aşk ile sıdk ile diyelim, Allah Allah” denilir. Burada canlar iki elini birleştirerek meydana eğilirler.

*Allah Allah, akşamlar hayır ola, hayırlar feth ola, yardımcımız On İki İmam
ola. Er'den bakım, Hakk'tan nazar ola. İmam Hasan ve İmam Hüseyin
bekçimiz ve kılavuzumuz ola, birliğimizi dirliğimizi bozmaya, hastaya şifa,
dertliye deva vere, evlat isteyene evlat, devlet isteyene devlet vere, el
azgınlığı, bel bozgunluğu, dil şaşkınlığı vermeye. Devlet düzgünlüğü vere...
Erenler Evliya hâldaşımız, yoldaşımız ola. Tekeli'de yatan gürbüz erler
yardımcımız ola, duası bizden kabulü Allah'tan ola, Gerçeğe Hü!*

Bu gülbanktan sonra Tevhit hizmetine geçilir. Günümüzde özellikle büyükşehirlerde yanlış anlaşılacağı düşünülererek tevhit hizmetinin uygulanması bırakılmıştır. Hubyar Ocağında Tevhit “Hü” nidaları zikredilerek yapılmaktadır. Yine “Allah Hü, Hü Allah, Hakk Lâ İlah İllallah” diyerek, Tevhit çekmeye başlarlar. Dârda duranlarda huşu içerisinde tevhide katılırlar. Tevhit nefesi bittikten sonra, Dede: “Er cemâli Ali'ye, Pir cemâli Muhammed Mustafa'ya salâvat” diyerek canlarla birlikte topluca On İki İmamları da kapsayan salâvat getirir. Sonunda Dede tevhidin sona erdiğine dair bir gülbank okur ve canlar normal oturuşa geçerler (KK-2).

Tevhit Nefesi^{xix}

Girdi Muhammed canım sürelim himmet,

Bir adın Ahmet canım elhamdülillah,

Canım el-hüküm Allah,

Göklerde ay var yoksullar baylar.

Allah'a yalvar canım elhamdülillah,

Göklerde yıldız sürelim dümdüz,

Geceler gündüz canım elhamdülillah,

Gör Yunus ne demiş,

Sıtk ile hu demiş.

Nefes'ten sonra cemde bulunanlar tevhit çekmek için daha önceden hazırlanmışlardır. Tevhit çekmeye başlanırken şu dua okunur:

^{xix} Örnek olarak beş beyit verilmiştir.

*İlgıt ılgıt eser seher yelleri,
Burcu burcu kokar onun gülleri,
Yeşil âlem çekmiş gider yollara,
Ellez dedem gelir bizim ellere,
Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*İndim seyreyledim Çin'i Maçın'ı,
Gönlüm arzuluyor Ali Koşunu,
Arz eyledim göremedim göcünü,
Ellez dedem gelir bizim ellere,
Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*Kavuşturdun hem bağ ile bostanı,
Göresimiz geldi gözler mestanı,
İndim seyreyledim Arabistan'ı,
Ellez dedem gelir bizim ellere,
Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*Denemek mi olur gökte yıldız,
Bağrıma kâr etti nadanın sözü,
Arıdan ipekten bunların sözü,
Ellez dedem gelir bizim ellere,*

*Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*Muhyettin efendim Hızır atası,
Hazreti Hakk'tan tutmuş putası,
Üçü de bir olmuş okur fetvası,
Ellez dedem gelir bizim ellere,
Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*Bir dem usluyşam bir dem deliyim,
Coşarsam da hendeğimde doluyum,
Eşliğinde edna geda kuluyum,
Ellez dedem gelir bizim ellere,
Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*Muhyettin efendim bunlar yemeni,
Kîmi Kürt'tür kimi Hasan Abdâllı
Arıdan ipekten bunların gönlü,
Ellez dedem gelir bizim ellere,
Dedem her gün gelir bizim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

Abdâl Dedem eydür ahuben ağlar,

*Coşkun sular gibi ahuben çağlar,
Eşiğine yüz sürdüğün erenler,
Elleḡ dedem gelir biziḡim ellere,
Dedem her gün gelir biziḡim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

*Abdâl dedem eydür ahı ben ağlar,
Coşkun sular gibi ahı ben çağlar,
Eşiğine yüz sürdüğün erenler,
Elleḡ dedem gelir biziḡim ellere,
Dedem her dem gelir biziḡim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

Abdâl Dedem deyince tevhit çeken erkekler tevhit çekmeyi bırakıp niyâz-ı bent olarak yapılan duanın sonunu bekleyerek, secdede kapalı dururlar. Zâkir, dua etmeye devam eder:

*Abdâl Dedem eydür dostlar yârenler,
Ak ikrârın bir araya koyanlar,
Eşiğine yüz sürdüğün erenler,
Elleḡ dedem gelir biziḡim ellere,
Dedem her gün gelir biziḡim ellere,
Allah Hü, Allah Hakk, Lâ ilahe illallah.*

“Er cemâli, Pir cemâli (Hz.) Muhammed’e salâvat, Er cemâli, Pir cemâli Seyd-i Ahmed-i bilenlere salâvat, er cemâli, Pir cemâli Aliye’l-Murtaza’ya, Hazret-i Peygamber’e salâvat” diyerek, Allah-Muhammed-Ali’ye salâvat getirilerek hizmet tamamlanır.

*Dostum Muhammed’dir Hakk Habibullah,
Söylersen Muhammed Ali’den söyle,*

*Cihâna geldiler sırrı sırrullah,
Söylersen Muhammed Ali'den söyle.*

*Hasan Muhammed'dir Hüseyin Ali,
Şâh İmam Zeynel'e demişiz beli,
Muhammed Bakır'ı sevdik ezeli,
Söylersen Muhammed Ali'den söyle.*

*Evliya enbiya onlara âşık,
Verdiler ikrârı oldular sadık,
Hakk mezhebi İmam Cafer-i Sadık,
Söylersen Muhammed Ali'den söyle.*

*Musa-i Kazım'dan kuruldu erkân,
Şâh İmam Rıza'dır Pir-i Horasan,
Taki ile Naki mümine iman,
Söylersen Muhammed Ali'den söyle.*

*Hasan-ül Askeri server-i alem,
Muhammed Mehdi'dir sahib-ül kerem,
Genç Abdâl'im zikri dilimde her dem,
Söylersen Muhammed Ali'den söyle.*

Dua verilir. Duadan sonra ise Miraçlama okunarak Kırklar Semâhı hizmeti yapılır. Hubyâr Ocağında Şâh Hataî'ye ait olan Miraçlama kullanılır. Eğer yapılacak olan hizmetler aşamalı olarak yapılacaksa ilk hizmetlerde Miraçlama'sız Kırklar

Semâhı evvel erkân yapılır. Son ibadet kısmında Miraçlama ve Kırklar Semâhı yapılır (KK-2).

Miraçlama

*Geldi çağırdı Cebrael,
Hakk Muhammed Mustafa'ya,
Hakk seni Miraç'a okur,
Dâvete Kadîr Hûda'ya.*

*Evvel emânet budur ki,
Piri, rehberi tutasın,
Kadim erkâna yatasın,
Tariki müstakime.*

*Muhammed sükûta vardı,
Vardı Hakk'ı zikreyledi,
Şimdi senden el tutayım,
Hakk buyurdu vedduha.*

*Muhammed'in belin bağladı,
Anda ahir Cebrael,
İki gönül bir oluben,
Hep yürüdüler dergâha.*

*Vardı dergâh kapısına,
Gördü orda bir arslan yatar,*

*Arslan anda hamle kıldı,
Korktu Muhammed Mustafa.*

*Buyurdu Sırr-ı Kâinat,
Korkma Râ Habib'im dedi,
Hatemi ağzına ver ki,
Arslan ister bir nişâne.*

*Hatemi ağzına verdi,
Arslan orda oldu sakin,
Muhammed'e yol veruben,
Arslan gitti nihaneye.*

*Vardı Hakk'ı tavaf etti,
Evvela bunu söyledi,
Ne heybetli şirin varmış,
Hayli çevreyledi bize.*

*Gördü bir biçare derviş,
Hemen yutmak diledi,
Ali yanımda olaydı,
Dayanırdım ol Şâh'ıma.*

*Gel benim sırr-ı devletlim,
Sana tabiyim ey habibim,*

*Eğiliben secde kıldı,
Eşiği kıblegâhına.*

*Kudretten üç hon geldi,
Sütü elma baldan aldı,
Muhammed destini sundu,
Nuş Etti Azametullaha.*

*Doksan bin kelam danıştı,
İki cihan dostu dostuna,
Tevhidi armağan verdi,
Yeryüzündeki insana.*

*Muhammed ayağa kalktı,
Hep ümmetini diledi,
Ümmetime rahmet olsun,
Anda dedi kibriyaya.*

*Eğiliben secde kıldı,
Hoşkal sultanım dedi,
Kalkıp evine giderken,
Yol uğrattı Kırklar'a.*

*Vardı Kırklar makamına,
Oturuben oldu sakin,*

*Cümlesi de secde kıldı,
Hazret-i Emrullah'a.*

*Muhammed sürdü yüzünü,
Hakk'a teslim etti özünü,
Cebrail getirdi üzümü,
Hasan Hüseyin ol Şâh'a.*

*Canım size kimler derler,
Şahım bize Kırklar derler,
Cümleden ulu yolumuz,
Eldedir külli varımız.*

*Madem size Kırklar derler,
Niçin noksandır biriniz,
Selman şeydullaha gitti,
Ondandır eksik birimiz.*

*Cümleden ulu yolumuz,
Eldedir külli varımız,
Birimize neşter vursan,
Bir yere akar kanımız.*

*Selman Şeydullahtan geldi,
Hü deyip içeri girdi,*

*Bir üzüm tanesini koydu,
Selmanın keşkullahına.*

*Kudretten bir el geldi,
Ezdi bir engür eyledi,
Hatemi parmakta gördü,
Uğradı bir müşkül hale.*

*Ol şerbetten biri içti,
Cümlesi de oldu bayran,
Mümin Müslüm üryan büryan,
Heç girdiler semâha.*

*Cümlesi de el çırpıben,
Dediler ki Allah Allah,
Muhammed bile girdi,
Kırklar ile semâha.*

*Muhammed'im coşa geldi,
Tacı başından düştü,
Kımeri kırk pare oldu,
Hepsi Sardı Kırklar'a.*

*Muhabbetler galip oldu,
Yol erkân yerini aldı,*

*Muhammed'e yol göründü,
Hatırları oldu sefa.*

*Muhammed evine gitti,
Ali Hakk'ı tavaf etti,
Hatemi önüne koydu,
Dedi saddaksın Yâ Ali!*

*Evveli sen âhiri sen,
Zahiri sen bâtını sen,
Cümle sırlar sana ayan,
Dedi Şâh-ı Evliya.*

*Şâh Hatâî'm vakıf oldum,
Ben bu sırrın ötesine,
Hakk sözün inandıramadım
Özü çürük ervâha...*

Semâh dönenler Pir huzurunda hakikat halkası kurarak otururlar. Bazı köylerde el ele tutarak niyâzlaşılırken kimi köylerde de el ele tutulmaz.

*Yürük olur gönül kuşu,
Evliya söyletir başı,
Eksikliğini bilen kişi,
İrfânda niyâz eylesin.*

İrfânını bilen gelsin,

*Ali katarına dursun,
Tecelliye yüzler sürsün,
İrfânda niyâz eylesin.*

*İrfâna giren bacılar,
Görmesin ağrı acılar,
Yol oğlu Müslim bacılar,
İrfânda niyâz eylesin.*

*Ali yoludur yolumuz,
Hakk'a malumdur halimiz,
Daim irfânda dilimiz,
İrfânda niyâz eylesin.*

*Ali katarı bu katar,
Evliyalar semâh tutar,
Ali'm car diyene yeter,
İrfânda niyâz eylesin.*

*Der budalan dünya fani,
Veren alır bir gün canı,
Kusura kalmayan Ali,
İrfânda niyâz eylesin.*

Abdâl Dedem oldu tamam,

*İşte geldi Sahib-i Zaman,
Şeyh Safi'den On İki İmam,
İrfânda niyâz eylesin.*

Âşık başka bir deyişe geçer. Semâhçılar ayağa kalkar ve pervâneye başlarlar. Semâhçıların kolları yanlara açık avuçları yukarı doğrudur ve “Hü, hü...” diyerek dönerler.

*Ali oğluyum amanıyam,
Şöyle bir niyetim vardır,
Uğrunda kadem basınca,
Başında devletim vardır.*

*Okurum aktan karadan,
Mehdi çıkar mağaradan,
Sürün münkiri aradan,
Düldül derler atım vardır.*

*Düldül ata binsem gerek,
Derya deniz sürsem gerek,
Meydanda savaşısam gerek,
Böyle bir niyetim vardır.*

*İnip İstanbul'u alıp,
Padişah'ı suya salıp,
Ayasofya'da bir cem kurup,
Böyle bir niyetim vardır.*

*Giden evliyalar gele,
Gaziler sancağın ala,
Kırklar demine bir dem kıla,
Böyle bir niyetim vardır.*

*Pir Sultan'dır benim soyum,
Şecerem elimde kaim,
Aslım İmam Hüseyin,
İstersen ispatım vardır.*

Semâhtan sonra yine oturarak tevhit çekilir ve niyâzlaşılır.

*Güzel pirim güzel buyruk buyurdu,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı,
Mümin münafıktan özün ayırdı,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Niyâz etmek imiş her işin başı,
Niyâz eyleyenin ihsandır işi,
Cemde hazır duran ol ulu kişi,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Cehennemde vardır oddan dereler,
Niyâz etmeyeni buradan sürerler,
Bir niyâzı bölük bölük bölerler,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Cehennemde vardır gayya kuyusu,
Niyâz etmekmiş hemen iyisi,
Yetmiş yıllık yerden gelir gerisi,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Niyâz bizî kuş eylerde uçurur,
Abu Zemzem sularından içirir,
Sırat-ı Nizâm köprüsünden geçirir,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Abdâl Dedem eydür niyâz bizde var,
Niyâz Hakk evinde hemen günde var,
Niyâz hem mümine hem Müslime var,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Evvel erkân ile evvel yol ile,
Gelsin hizmet ehli semâh eylesin,
Yaradan'ım yardım etsin kuluna,
Gelsin hizmet ehli semâh eylesin.*

*Dolduğumuz evler dolu olsun nurdan,
Biz de böyle gördük uludan Pir'den,
Yardımcımız olsun ol Şâh-ı Merdan,
Eylesin erenler semâh eylesin.*

*Taylarsan Şeyh Safi yaylasın yayla,
Boylarsan in şahın ummanı boyla,
Söylersen Muhammed-Ali'den söyle,
Eylen ey erenler Hakk'a niyâzı.*

*Semâh eyleyenler haslar hasıdır,
Semâh eylemeyen Hakk'ın nesidir,
Abdâl Pir Sultan'ım er nefesidir,
Eylesin erenler semâh eylesin.*

*Muhammed Mustafa Habibullah'tır,
Şu dünyada bâkî kalan Allah'tır.*

*Allah Allah, semâhlar saf ola, günahlar af ola, yetmiş iki milleti tavaf etmiş
ola. Semâhınız Kırklar Semâhı ola, rehberimiz On İki İmam yardımcımız
Hakk-Muhammed-Ali ola, sırrımız sezilmeye, katarımız bozulmaya, Hakk
bu birlikten, bu dirlikten ayırma. Allah Allah diyen diller ve dişler ağrı acı
görmeye. Hubyâr dedem divânına dergâhına yaz. Ettiğiniz hizmetten
şefaata bulasınız, Gerçeğe Hü!*

Semâha duranlar ortada serili olan Cecim'i toplayarak duaya/dâra dururlar.

*Allah Allah, Cecim'in pâk ola, içi sır, dışı nûr ola, üstüne yapılan hizmetler
dergâha yazıla, mümin kullarına cennet gölgesi ola, hayır sahibinin hayrı
kabul ola, Gerçeğe Hü!*

Bu gülbankın ardından Süpürge hizmeti yapılır:

*Allah Allah, Haki pervâne, mürşidi divâne, kul hizmet ile yallağa Seyyid-i
Faraş'tan şefaata ola. Meydanımız pâk, yüzümüz ak ola. Hız Hızır ve Hız
Hubyâr şefaatinde ayırmaya hizmetinden şefaata bulasın, Gerçeğe Hü.*

Süpürge hizmetinin ardından Gözcü hizmetine geçilir. Gözcü “*Erenlerin safhasına Hü*” der ve Dede de: “*Dâr çeken didâr göre, Fâtıma Ana şefaatinde ayırmaya, dâra duran ayaklara ağır acı gelmeye*” şeklinde dua eder. Erenler rahat oturur. Böylece Gönüller Semâhı başlar. Gönüller Semâhı yapıldıktan sonra, tekrar Gözcü “*Marifete Hü!*” der ve dâra durulur. Dûvâz-ı İmam eşliğinde Pervaz Semâhı^{xx} yapılır. Pervâzcıların olmadığı yerlerde Dûvâz-ı İmam okunur (KK-2).

*Şâh dedim mah dedim,
Sıtkınan Allah dedim,
Çık safı süre süre,
İndim kuyu dibine,
Şâh'ı geldi dediler,
Eğildim su içmeye,
Pervâz kıldım uçmaya,
Alçacak kiraz dalı,
Dibinde yeşil halı,
Ya Muhammed Ya Ali,
Geldi Şâh'ın hayali,
Şâh bir danesin verdi,
Hayır nefesin verdi,
Mümine zevki sefa,
Münkire cefasın verdi,
Bu yol erenlerindir,
Çarka girenlerindir,
Bu yola eğri sığmaz,
Doğru gelenlerindir,*

^{xx} Pervaz Semâhı, İmam Zeynel Âbidin ve Fâtıma Anamızı temsilen tek kişi olarak dönülür.

*Can Hataî'm az geldi,
Sağ elinde saz geldi,
Kırklar'ın meclisine,
Cebail'le (Cebail'nen) kız geldi.*

*Aman Şâh, Şâh'a karşı canım,
Mah maha karşı canım,
Erenler bir niyâz kılalım,
Dergâha karşı canım.*

*Çekelim aşkın yayını,
Severiz Ali soyunu,
Ceme k(g)oymayalım haini,
Tevhit kemâlini buldu,
Yol erkân yerin aldı,
Her gönüller şad oldu,
Hataî'nin gelmesine,
Müminin itikatlı olmasına,
Cemlerin kabul olmasına,*

Diyelim Allah Allah (Güneş, 2013: 479).

Allah Allah, akşamlarımız hayır ola, niyetler yerin ala, hizmetlerimiz kabul, muradımız hâsıl ola, erden bakım, Hakk'tan nazır ola, Hakk saklaya, Hızır bekle. Cemlerimizi demlerimizi divânına kayıt eyleye. Yürüyen hizmetleri, kesilen kurbanları ve edilen lokmaları Abdâl Musa Sultan'ın dergâhına kabul ede. Tekeli Dağı'nın bekçisi, dokuz evliyası dilde dilekleri ve gönülde muradları vere. Hastalara şifa, dertlilere deva, borçlulara eda nasip eyleye.

*Keşelerimize hayırlı bereketler nasip eyleye, Abdâl Musa bışmına
uğratmaya, Gerçeğe Hü (KK-2).*

2.1. Cem'de Edilen Dualar

Saka (Sucu)'ya Verilen Hizmet Gülbankı

Sucu cemde susayanlara su vermekle görevlidir. Ettiği hizmetten dolayı cem sonunda duasını alır. Ayrıca görgü cemlerinde rıza suyu hizmetini yapan kişidir. Elinde tas ile meydana gelir ve sembolik olarak ceme gelen canların üzerine su serpiştirir. Gülbankı:

*Allah Allah, hayır hizmetin kabul ola, yüzün ak ola, özün saf ola, Sadık-ı
Şâh'tan, Selman-ı Pak'tan şefaata ola, Gerçeğe Hü!*

Âşıklar'a (Zâkirler'e) Verilen Hizmet Gülbankı

Âşıklar dâra/duaya dururlar. Hizmet gören bacılardan biri de sazdan tutar ve dâra durur. “*Allah Allah, hizmetinizi kabul ola, muradınız hâsıl ola, ağzınız ağır, acı görmeye, diliniz bülbül, kalbiniz gevher ola, zikrettiğiniz erenlerin evliyanın himmetleri üzerinizde hazır ve nazır ola, hizmetinizden şefaata göresiniz, İmam Zeynel postuna bel karar eyleye, bu yola hizmet etmeyi nasip eyleye, Gerçeğe Hü!*”

Çıracı/Çerağcı'ya Verilen Hizmet Gülbankı

Cemevinin aydınlatmasını ve ısınmasını sağlayan kişiye Çıracı denir. Geleneksel köy yaşamında cemevinin çıra ile aydınlatılmasından dolayı bu ismi almıştır. Elinde çırası veya mumu ile gelerek duasını alır:

*Allah Allah, cem çırasın uyandırdın ol Hüda'nın aşkına, kerametli Hacı
Bektaş Veli aşkına, delil ürüştan ola, münkir periştan ola, müminin cediti
yürüye, münkirin cediti kuruya, Cabir-ül Ensar şefaatinde ayırmaya,
Gerçeğe Hü!*

Peyikçi'ye Verilen Hizmet Gülbankı

Cem ibadetine canları davet eden, ibadetin yerini ve zamanını bildiren kişiye Peyikçi (Haberci) denir. Bu hizmetinden dolayı duasını alır:

Allah Allah, durduğun dârdan, geldiğin yoldan, gideceğin yerden, hayır haber ve sağlık getiresin. Hizmetinden hayır hasenat göresin. Hizmetin Cebrail Aleyhiselam'ın hizmeti olsun. Erler, pirlar yardımcın, Hızır da kılavuzun olsun. Zorda kalmayasın, engelle karşılaşmayasın, her işin düz olsun, gayretin bol olsun, hizmetinden şefaata bulasın, Gerçeğe Hü!

Cemseren'e^{xxi} Verilen Hizmet Gülbankı

Allah Allah, hizmetin kabul ola, yüzün ak ola, Fâtıma Ana yoldaşın ola, Hakk emek zayıllığı vermeye, evine ocağına hayırlı mutluluklar vere. Şâh-ı Merdan İmam Ali yoldaşın ola. Durduğun dârdan, gittiğin yoldan şefaata ola, hizmet sahiplerinin hizmeti kabul ola, Gerçeğe Hü!

Bekçi'ye Verilen Hizmet Gülbankı

Allah Allah, hizmetleriniz kabul, muradınız hâsıl ola, siz bizi sakladınız beklediniz İmam Hasan ve İmam Hüseyin'de sizleri saklaya bekle, yiğit ömrünüze hata, bela, ağır, acı ve sıkı vermeye. Hz. Hızır ve Hz. Hubyâr yardımcınız ola, ömrünüz hayırlı, başınız bek ola, Gerçeğe Hü!

Gözcü/Gözlekçi'ye Verilen Hizmet Gülbankı

Allah Allah, cümle hacetler kabul ola, hizmetinizden şefaata bulasınız, Gözcü/Gözlekçi Karaca Ahmet katarından ve didarından ayırmaya, Gerçeğe Hü!

Lağup'a (Kurbancı'ya) Verilen Hizmet Gülbankı

Kurban ve lokma yenileceğinden ellerin temiz olması adına cem meydanında lokma yiyecek canlılara el suyu getirilir. Devamında lokmalar, kurbanlar serilir ve duası verilir. Kurban sahipleri ve kurbanı hizmet edenler (Lağup) dâra/duaya dururlar.

Allah Allah, hayır ve hacetler kabul ola, istekler kadim ola, muratlar yerini ala, er'den bakım ola, Hakk'tan nazâr ola, Hakk saklaya Hızır bekle, gördüğümüzden geri koymaya, Hubyâr yolundan, izinden ayırmaya, dilde dileklerimiz, gönülde muratlarımızı vere. Hakk Teâlâ dualarımızı kabul eyleye. Gelen lokma hakkına Şâh devletine, evliya kuvvetine, lokmalar kabul ola, niyetler yerin ala. Kurbanlarımız Hakk'a ulaşsın, Abdâl Musa

^{xxi} Meydancı hizmeti gören kişiye Tokat yöresinde "Cemseren" ismi verilmektedir. Cemseren, cem ibadetinde meydan hizmeti gören kişidir.

Sultan alametlerinden, gadalarından saklaya, bekleye, tüğü başına bin bir gadaya kalkan ve belaya bekçi ola, yiyenlere helal ola, yedirenlere delil ola, lokma sahiplerinin lokması kabul ola, keseleri dolu ola. Allah lokma verecek kazanç, lokma yiyecek ağız vere, Gerçeğe Hü!

Lokmalar Yenildikten Sonra Tekrar Gülbank Verilir

Allah Allah, lokmalar kabul ola, bu gitti ganisi gele, sultanlar bereketini vere. Biz birini yedik Allah binini vere. Lokmalarımız 'Öçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On İki İmamların, on Dört Masum-u Pâkların, Kırkların ola ve Kırklar da şefaatten ayırmaya. Umanın ola, küsenin ola, özü, gönlü burada olan canların ola, dârdaki bundakilerin ola, Hazret-i Pir yardımcınız ola, lokmalar Hakk'a ulaşsın, Gerçeğe Hü!

Cemin Son Duası/Gülbank'ı Verilir

Allah Allah, hizmetler kabul ola, 'Ulu divâna dergâha yazıla, gedenin duranın bunu burada sır edenin, Hakk kulluğu ile yallaya, ibadetler kabul ola, muratlar yerin ala. Adımınız başına bin bir sevap yazıla, Hakk-Muhammed-Ali yardımcınız ola. Boş gelenler dolu gede, evliyalar muratlarımızı vere, hayırlı, uğurlu, ağız tatlılığıyla, gönül hoşluğu ile Allah tekrarına kavuştura, Gerçeğe Hü! (KK-2).

2.2. Eraslan Ocağında Abdâl Musa Cemi

Eraslan Ocağına adını veren erene Eraslan Devletlü denilmektedir. Eraslan Devletlü'nün türbesi Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Güneykaya (Bidoktun) köyünde bulunmaktadır. Eraslan Devletlü'nün ocaklıları zaman zaman bu köye giderek kurbanlar kesmekte ve lokmalar yapmaktadırlar. Hünkâr Hacı Bektaş Veli gibi Eraslan Devletlü'nün de Horasan'ın Nişabur kentinden geldiğine inanılır. Hünkâr'ın emriyle Anadolu'da mekân tutmuştur. Bir menkıbeye göre Eraslan Devletlü Hacı Bektaş'ı Veli ile ilk karşılaşmasında aslanın üzerine binerek keramet göstermiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin bu durum üzerine cansız duvarı yürüterek onu mahcup ettiği anlatılır. Cansız yürütme kerameti karşısında Eraslan Devletlü mahcubiyet duymuş, Hünkâr'ın eline sarılmıştır. Eraslan Devletlü'nün soyundan gelen Eraslan Ocağı dedeleri yanı sıra talipleri Tokat'ın Cihet kasabası

ve Alan köylerinde bulunmaktadır. Ocakta Dede'lik Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhından alınan icazetnamelerle yapılmaktadır.^{xxii}

Eraslan Ocağında Abdâl Musa Cemi, Birlik Cemi şeklinde yürütülür. Dede, cem evinin kapısına gelip, kapıya üç kez niyâz eder ve sağ ayak ile eşiğe basmadan içeri girer. Dede, cemevinde bulunan canlara şu ifadelerle dâr duasında bulunur: *“Allah Allah, durduğumuz dârdan, çağırdığımız Pir'den şefaati erişe, Hakk niyetlerinizi kabul ede, Hakk şefaatinde ayırmaya, cümlemizin yardımcısı ola!”*

2.2.1. Cem'in Birinci Faslı

Cemevine yeni gelen canlar türaba (yere) niyâz edip dâr'a dururlar. Ardından Dede, şu şekilde dua verir: *“Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dârdan, çağırdığımız Pir'den şefaati erişe, Hakk niyetlerinizi kabul ede. Hakk cümlemizin yardımcısı ola.”* Duadan sonra canlar niyâzlaşırlar. Dede: *“Allah Allah, naz-ı niyâzınız, tecellâ ve temennanız kabul ola, Allah-Muhammed-Ali dilediğinizi ve muradınızı vere”* der (KK-3).

Canların tamamı toplanınca hizmete başlanır. Evvela Gözcü asası ile dâra durur, yanına havluyu tutan bacı gelir asanın ucundan tutar, Dede bacıya da dua eder. Dede: *“Allah Allah, hizmetiniz kabul, dileğiniz hâsıl ola, Gözcü Karaca Ahmet pirimiz yardımcınız ola, şefaati üzerinize hazır ve nazır ola, Gerçeğe Hü!”*

Sırayla Bekçiler gelir gülbank okur. Dede: *“Hayırlı hizmetleriniz kabul ola. İçimiz kale, dışımız hisar ola, bizden olmayan bizi görmeye Kamber kılavuz, Hızır yoldaşınız ola.”* diyerek gülbengi tamamlar. Bekçilerden birisi dış kapıya, biri cemin yapıldığı kapıya gider. Bekçilerden birisi cem meydanında kalır ve düzeni sağlar.

Post serilir. Dede duasını yapar. Ardından El suyu dağıtma hizmetine geçilir. Dede, ellerinde ibrik ve havlu bulunan İbriktar ve bacıya şu gülbankı okur: *“Hizmetleriniz kabul ola, muradınız hâsıl ola, Selman-ı Pâk'tan şefaati erişe.”*

Çerağ uyandırılır. Bacılar dâr'a kalkar. Dede Gözcü'ye canlardan razı olup olmadığını üç defa sorar. Gözcü'nün razılığını aldıktan sonra Dede canlara: *“Canlar; yolumuz rıza yolu, aranızda dargın ve küskün olan varsa yol Hakk-Muhammed-Ali'nin yolu, yola gelsin, dile gelsin, beri gelsin”* der. Giderilecek bir sorun yoksa Dede:

xxii

Kaynak:

https://www.alevibektasi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=606:erzncan-ve-tokatta-gez-notlarim-2-celeblere-bali-ocaklardan-eraslan-ocai&catid=38:2014-11-29-00-06-44&Itemid=54 Erişim Tarihi: 01.11.2024.

“İkrâr verenin ikrârını aldım, nabalını (vebâlini), günahını boynuna saldım” der. Böylece cemin birliği sağlanmış olur (KK-3).

Üç Dûvâz-ı İmam okunur. Dede Nâd-ı Ali Duası ile devam eder. Nâd-ı Ali duasından sonra canlar secdeye gider. Dede: “Allah Allah, vakitler hayr ola, şerler def ola, Hakk-Muhammed-Ali gözçümüz, yardımcımız ola, Allah’ım birliğimizi, dirliğimizi üstün eyle, ordumuzun kılıcını keskin, sözünü üstün eyle, yerden hayırlı bereketler, gökten hayırlı rahmetler ihsan eyle Ya Rabbî! Görünür görünmez kazadan beladan saklaya, hastalarımıza şifa, ölülerimize rahmet eyleye” şeklinde dua eder.

Ardından canlı kurban^{xxiii} dualanmak üzere meydana gelinir. Bacılar dâra dururlar. Dede, kurbanın duasını verir. Kurban serbest bırakılır, âşık deyişlerini çalar, hizmeti biten kurban dört kişi tarafından kucaklanarak kesimhaneye götürülür. Kurbandan sonra ceme ara verilir (KK-3).

2.2.2. Cem İbadetinin İkinci Faslı

Âşıklar üç deyiş okurlar. Dede canlara açıklamalarda bulunur. Ardından kesilen kurbanın helalligini almak için topluma vekâleten bir kişi görgüye geçer. Üç tane Dûvâz-ı İmam okunur.

Dûvâz-ı İmam bitince âşıklar üç deyiş daha okurlar. Bu esnada Kırklar Semâhı dönülür. Dede nasihatlerde bulunur. Ardından Saka suyu gelir ve Dede bu sudan içer. Kalan su kurban kazanına gönderilir burada amaç herkesin sudan içmesini sağlamaktır. Ardından Gönüller Semâhı dönülür. Dede dualarını yapar. Dede

^{xxiii} Canlı/cansız kurban: Aleviler arasında en yaygın olarak yerine getirilen ibadetlerden biri şüphesiz kurbandır. Canlı kurbanlar-cansız kurbanlar, içeri kurbanlar-dışarı kurbanlar şeklinde farklı isimler ve içerikle yerine getirilen, “tercüman” ve “lokma” olarak da isimlendirilen kurbanlar, Alevilerin dinî hayatlarının önemli bir unsurudur. Canlı kurban cansız kurban isimlendirmesi, tarikatta yerine getirilen bir uygulamadan ötürüdür. Bilindiği gibi, Canlar cemlere gelirken elleri boş gelmez. Evlerinde pişirdikleri yiyecekler veya meyve ya da çerez türü şeyleri ceme getirirler ve burada getirilen her şey Dede tarafından

dualanarak, kesilen kurbanla beraber cem sonunda sofralara konulmak üzere ilgililere teslim edilir. Cemlere kayıtlanarak getirilenler genelde lokma olarak isimlendirilmekle beraber bunların diğer adı kurbandır. Dolayısıyla bunlar “cansız kurban” olarak nitelendirilir. Aleviler arasında kurbanla ilgili yapılan diğer ayırım ise içeri kurbanları ve dışarı kurbanları şeklindedir. Bunlar, söz konusu isimleri, âyin-erkân içinde kesilip-kesilmemesine göre alırlar. Âyinlerde kesilen kurbanlar içeri kurbanı, âyin-erkân dışında kesilenler ise dışarı kurbanıdır (Üçer, 2005: 168). Tunceli bölgesindeki cemlerde de cansız kurban olarak dağıtılan lokmaya “niyaz” adı verilmektedir.

sırayla hizmeti görenleri dualar ve lokma yeme faslına geçmek üzere cem sonlandırılır (KK-3).

3. Tokat - Zile - Emirören’de Bulunan Abdâl Musa Mâkâmı

Türk-İslâm geleneğinde çok sevilen, manevi büyükler için gerçek türbelerinin yanı sıra onların maneviyatına ev sahipliği etmek ve bıraktıkları değerlere vefa göstermek adına mâkâm inşa etmek âdeti vardır. Mâkâmların içerisinde bir mezar bulunmaz. Buralar toplum tarafından ziyaret edilen ulu kişinin batını olarak bulunduğu düşünülen yerlerdir. Yunus Emre’nin, Seyyid Battal Gazi’nin farklı bölgelerde bulunan mâkâmları bunlara örnek gösterilebilir. Anadolu’da Abdâl Musa’ya ait birden çok türbe ve mâkâm bulunmaktadır.^{xxiv} Bunlardan biri de şimdiye kadar kimsenin dikkatini çekmeyen Zile-Emirören yakınlarındaki mâkâmdır. Zile-Emirören köyünde Keçeci Baba Ocağının da taliplerinin olduğunu ifade eden Keçeci Baba Ocağı dedesi Mahmut Koç ile yaptığımız görüşmede Sayın Koç, Abdâl Musa’nın zahiri ve batını iki yönünün olduğunu ifade etmiştir. Zile’de bulunan mâkâmını Abdâl Musa Sultan’ın batını olarak ziyaret ettiği ve bir nişane bıraktığını ifade etmiştir. Türbe olarak ziyaret edilen mâkâm da maddi, manevi sıkıntıların giderilmesi ve dileklerin kabul olması için kurbanlar kesilir. Tokat yöresinde Abdâl Musa’ya ait bir mâkâmın bulunması Abdâl Musa Sultan’ın Tokat bölgesindeki Alevi geleneğinde de önemli bir yerinin olduğunu göstergesidir. Anlatılara göre Abdâl Musa Sultan’ın babası Hasan Baba Keçeci Baba’nın kardeşidir (KK-1).

SONUÇ

Tokat, Alevi geleneğin yoğun olarak yaşandığı ve cem ibadetlerinin ocaklar vasıtasıyla yüzyıllardır sürdüğü önemli merkezlerden birisidir. Alevi Ocakları aynı inanç sisteminin halkası olmalarına rağmen gerçekleştirilen edep-erkânlar ocaktan ocağa farklılıklar göstermektedir. Gelenek içerisinde, “*Yol bir süre bin bir*” tabiri de bu durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Çalışmamız Tokat yöresindeki Alevi ocaklarından; Keçeci Baba, Hubyâr Sultan-Anşa Bacılılar ve Eraslan Ocağında yüzyıllardır devam ettirilen Abdâl Musa cemlerini konu alarak

^{xxiv} Bu mâkâmlara bir örnek olarak Malatya’nın Arguvan ilçesine bağlı Yukarı Sülmenli Mahallesinde bulunan Abdâl Musa Mâkâmı’nı da göstermek mümkündür.

incelemiştir. Bu kapsamda Abdâl Musa Ceminin Tokat yöresinde canlılığını koruyan cem süreklilerinden biri olduğu tespit edilmiştir. Tokat yöresindeki cemler; genellikle tarımsal işlerin bittiği, kırsalda çalışma hayatının yavaşladığı sonbahar veya kış mevsimlerinde yapılır. Keçeci Baba ve Eraslan Ocağında Birlik Cemlerinin ardından yapılan Abdâl Musa Cemi ve Kurbanı gerçekleştirilen ilk cemlerdendir. Hubyâr Ocağında ve Anşa Bacılların süreğinde ise Abdâl Musa Cemi ve Kurbanı ise yapılan son cemler olarak dikkat çekmektedir.

Tokat'taki Alevi ocaklarında Abdâl Musa Kurbanı, cem meydanına canlı olarak getirilip dualanır. Kesilen kurbanın bolluk, bereket, sağlık getireceğine, kazayı, belayı def edeceğine inanılır. Abdâl Musa ceminin düzenlendiği ve kurbanının kesildiği yıl köyde elem, keder, hastalık olmayacağına, mahsulün bereketleneceğine dair yaygın bir halk inanışı vardır. Bu ibadetin ardından doğacak çocukların anne-babasına ve büyüklere karşı saygılı olacağına inanılır. Abdâl Musa Cemlerinde tıpkı diğer cemlerde olduğu gibi dargınlar barıştırılır ve toplumsal sorunlar çözüme kavuşturulur. Bu cemin en önemli bir başka özelliği de musâhibi olsun veya olmasın tüm taliplere açık olmasıdır. Ancak musâhipli veya musâhipsiz herkese açık olan bu cemde sadece musâhibi olanların semâh dönebildiklerini ifade etmek gerekiyor. Birlik Ceminde tamamlanamayan razılıklar varsa Abdâl Musa Ceminde tamamlanır. Rızalık alınmadan lokma yenmez. Kesilecek kurbanın bile razılık nişanesi göstermesi önemlidir. Rızalık cem ibadetlerinin temelini oluşturur.

Keçeci Baba ve Eraslan Ocağında Abdâl Musa Ceminde, Kırklar Semâhı ve Gönüller Semâhı dönülür. Hubyar Ocağı ve Anşa Bacıllar'da ise Abdâl Musa Ceminde, Kırklar Semâhı, Gönüller Semâhına ek olarak Pervaz Semâhı adı verilen semâh da dönülmektedir. Abdâl Musa, Tokat bölgesinde yaşatılan Alevilikte, Aleviliğin bir gönül eri ve yol ulusu olarak her yıl düzenli olarak yapılan cemlerle anılmaktadır. Tokat yöresinde Abdâl Musa'ya ait bir mâkâmın bulunması Abdâl Musa Sultan'ın Tokat'taki Alevilerin inancında önemli bir yerinin olduğunu bir diğer göstergesidir. Dedelerin ifadelerine göre; Abdâl Musa "canın", Kızıl Deli (Seyyid Ali Sultan) da "malın" kurbanıdır. Tokat yöresi Alevi ocaklarından Keçeci Baba, Hubyâr Sultan, Anşa Bacıllar ve Eraslan Ocağında yüzyıllardır Abdâl Musa cem ibadeti ve kurban kesme geleneği, kazaların ve belaların def olacağına inanılarak yapılmaktadır.

Alevi ve Bektaşî geleneğinde Hakk’a münacatın en güzel örneklerini de içerisinde barındıran cem ibadetleri, yüzyıllardır toplumsal ahlâkın yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Her ocağın kendi dokusunda yürütülen cemler, birlik-beraberliğin ve paylaşmanın en güzel örneklerini sunması açısından da önemlidir. Tokat bölgesindeki Aleviler arasında da Abdâl Musa adına yürütülen erkânlar, bu birlik ve beraberliğin en güzel örnekleri olarak yaşatılmaktadır.

KAYNAK KİŞİLER

KK-1: M***** K**, 1958, İlkokul, Emekli, Keçeci Baba Ocağı Dedesi, Tokat, 23.02.2018 tarihli görüşme.

KK-2: V***** Ç*****, 1992, üniversite, sağlık personeli, Veli Baba-Anşa Bacı Ocağı Dedesi, Tokat, 05.05.2021 tarihli görüşme.

KK-3: E***** Ö*****, 1976, Ortaokul, emekli, Eraslan Dede Ocağı, Tokat, 15.02.2018 tarihli görüşme.

KK-4: S***** A*****, 1952, İlkokul, emekli, Keçeci Baba Ocağı Dedesi, Tokat, 05.02.2020 tarihli görüşme.

KAYNAKÇA

Akın, Bülent (2020a). *Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail’in Anayurdu Diyarbakır*. Kitabevi Yayınları.

Akın, Bülent (2020b). “Alevilikte ‘Niyaz’ Kavramı ve Niyaz Merkezli Ritüeller”. *TÜRKÜL Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.22, ss. 98-116.

Aksüt, Hamza (2012) *Aleviler/Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan Dede Ocaklarının, Toplulukların ve Yerleşimlerin Tarihi*. Yurt Kitap Yayıncılık.

Alay, Okan (2019). “Velilik ve Keramet Bağlamında Abdâl Musa’nın Gerçek ve Menkıbevi Hayatı-Şahsiyeti”. *Turkish Academic Research Review*, (4), 2, 267-278.

Aydın, Ayhan (2018). *Dedeler Aleviliği Anlatıyor*. Kripto Kitaplar.

Bakan, Dilek (2011). *Alevi Bektaşî Geleneğinde Hubyâr Sultan* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.

- Cebecioğlu, Ethem (2014). *Tasavvuf ve Deyimleri Sözlüğü*. OTTO Yayınları.
- Çelebi, İsmail (2024). *Veli Baba-Anıya Bacı ve Sıraç Kültürü*. Vova Yayınevi.
- Çelik, Hasan (2019). *Alevilikte Gönül Eğitimi ve Model Kişilik Olarak Hüseyin Doğan Dede* (Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi.
- Çıplak Coşkun, Nilgün (2014). “Anadolu Alevilerinde Cemler ve Bu Cemlerin Sosyo-Kültürel Hayattaki İşlevleri”. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, (20), 78, 9-20.
- Dedekarginoğlu, Hüseyin (2012). *Dede Garkın Süreğinde Cem*. Yurt Kitap Yayıncılık.
- Doğan, Eşref ve Çelik, Hasan (2022). *Kavramlar ve Tasavvufî İzâhlar Açısından Aleviliğin El Kitabı*. Kriter Yayınevi.
- Eröz, Mehmet (1992). *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik Bektaşilik*. Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Ersal, Mehmet (2016). *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi: Çubuk Havzası Örneği*. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş Veli Araştırmaları ve Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Erdem Kük, Didem Gülçin (2023). *Alevi-Bektaşî Gülbankları*. Paradigma Yayınları.
- Güneş, Deniz (2013) *Tokat Yöresi Alevi-Bektaşî İnancında Zâkirlik Geleneği* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Güzel, Abdurrahman (1999). *Abdâl Musa Velayetnâmesi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kırteke, Seda ve Çelik, Hasan (2017). “Alevi/Kızılbaşlıkta Ocak Kültü”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 81, ss.115-132.
- Köprülü, Orhan F. (1988) “Abdâl Musa” maddesi. *TDVİA*. Cilt I, ss. 64-65. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Maden, Fahri (2014). “Keçeci Baba Ocağı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S.71, ss.149-169.
- Okan, Nimet (2021) *Canların Cinsiyeti (Alevilik ve Kadın)*. İletişim Yayınları, 3. Baskı.
- Özdemir, Ali Rıza (2018). *A’dan Z’ye Alevilik: Başlangıç Kitabı* Kripto Yayınları.

- Pehlivan, Muhsin (2002). “Anadolu’da Gizli Kalmış Gerçek Bir Er (Bektaşî Âhi Babası) Âhi Mahmut Veli Keçeci Baba”. *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildiriler Kitabı*. Türksev Yayınları.
- Rençber, Fevzi (2012). Alevi Geleneğinde Cem Evinin Tarihsel Kökeni. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (12), 3, 73-86.
- Taşğın, Ahmet (2013). *Dile Gelen Alevilik*. Çizgi Kitabevi.
- Tokat İl Yıllığı (1967). Tokat Valiliği Yayınları.
- Tokat İl Yıllığı (1973). Tokat Valiliği Yayınları.
- Timur, Duran (2010). *Keçeci Baba (Horasan Ereni Âhi Mahmut Veli)*. Kümbet Altı Yayıncılık.
- Uçar, Ramazan (2010). “Pir-i Sani Abdâl Musa”. *Anadolu’da Aleviliğin Düny Bugünü*. Ed. Doç. Dr. Halil İbrahim Bulut. Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Üçer, Cenksu (2005). *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*. Ankara Okulu Yayınları.
- Üçer, Cenksu (2005). “Geleneksel Alevilikte İbadet Hayatı ve Alevilerin Temel İslâmî İbadetlere Yaklaşımları”. *Din Bilimleri Araştırma Dergisi*, C.V, S.2, ss. 161-189.
- Yaman, Ali (2004). *Alevilik’te Dedelik ve Ocaklar*. Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları.
- Yaman, Mehmet (2013). *Alevilik - İnanç, Edebiyat, Erkân-*. Demos Yayınları.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi (2010). *Kur’ân-ı Kerim ve Meali*. Ebabel Yayıncılık.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek Hasan (2008) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Rıza (2018). *Geleneksel Alevilik (İnanç, İbadet, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek)*. İletişim Yayınları.
- Yıldırım, Rıza (2020). *Menâkıb-ı Evliya (Buyruk)*. Yapı Kredi Yayıncılık.
- Yücel, Sabri (2003). *Keçeci Âhi Baba ve Zaviyesinde Yetişen Ünlü Kişiler*. Can Yayınları.

